

FILOZOFIE

Vznik.

- *filein* – milovat
- *sofia* – moudrost
- starověké Řecko, souhrn vědění, 6. stol. př. n. l., zahrnovala veškeré vědění, milovníci moudrosti
- Pythágoras ze Samu – první filosof, *sophoi* – mudrcové, hledačem pravdy, ale moudrým je jen bůh
- pravda, moudrost, rozum x bohatství, sláva, blahobyt
- předmět filosofie: filosof je šťoural, který zkoumá nejrůznější otázky ze všech oborů

Cíl filosofie

- zkoumá svět jako universum
- pravdivé poznání
- kritické uvažování
- kladení otázek
- hledání souvislosti a smyslu bytí
- racionální a kritické zkoumání světa a člověka
- hledání smyslu a podstaty života
- otázky etiky a náboženství

Vztah s ostatními vědami

- ideologie: soubor přesvědčení určité sociální skupiny
- v minulosti ideologie zneužívala filosofii k ospravedlnění svých názorů
- filosofie se snaží o racionální výklad světa
- náboženství je starší, je to víra v něco co nás přesahuje → emocionální, víra v transcendentální bytost, zatímco filosofie je racionální

Předpoklad vzniku filosofie

- v Řecku byla mythologie, to jim tak jako stačilo
- člověk byl součástí tohoto mytologického světa
- najednou se začínají objevovat tito zlobivci, kteří se snaží klást racionální otázky a snaží se dohledat pravdy
- odcizování filosofů od mytologického světa, protože jim nestačí
- Hesiodos: O původu bohů: Chaos, Logos, Kosmos, Gaia, Úranos, Tartaros atd. – takhle vysvětluje původ bohů
- pak se objevují filosofové, kteří se snaží odkrývat pravdu = aletheia
- chodili do škol = schóle, pozorovali přírodu a okolní svět
- vytvářeli teorie = théoriá

3 zdroje filosofie:

- údiv / aha: cesta od mýtu k logu (aha? a proč každý den vychází slunce?)
- mezní situace: nelze se jim vyhnout (třeba ztratíme blízkého člověka – strach, má ještě můj život smysl? není duše opravdu nesmrtelná? jak je to?)
- skepse, pochybování, kritika: neustále pochybujeme či zvažujeme, jestli to tak opravdu je
- skepsis = rozhlížet se, pozorovat, pochybovat, uvažovat
- filosof je na okraji společnosti a jde proti ní
- kritický pohled na svět, dogmatismus

FILOZOFIE

Dělení filosofie

- teoretická filosofie
 - ontologie: nauka o bytí, jsoucnech
 - gnoseologie: teorie poznání, jak moc jsme schopni dosáhnout objektivní pravdy
 - filosofická antropologie: člověk jako celek
 - axiologie: hodnotový systém, hodnoty
- praktická filosofie
 - etika: morálka, hodnoty
 - poietika, estetika: nauka o lidské tvořivosti
 - rétorika: řečnictví
 - politika a politologie: teorie veřejného zřízení
 - logika: správnost, rozum, uvažování
 - Šmetodologie věd
 - dějiny filosofie

Teoretické filosofické disciplíny

- ontologie (Christian Wolff)
 - hlavní disciplína, název z 18. st.
 - teorie bytí
 - co je bytí, co je podstatou bytí
 - jsoucno = vše, co existuje
 - bytí = základní vlastnost jsoucna
 - substance = základ všech jsoucen
 - metafyzika = (metá tá physika – to co je za physikou = za spisy o přírodě), Aristoteles, to, co není dostupné našim smyslům
 - řecké okénko: on = jsoucno, ontos = jsoucí, to, co jest, logos = věda, výklad, rozum
- dělení dle počtu substancí:
 - monoismus: idealisté (existuje duchovní substance), materialisté (existuje hmota a vše je výsledek působení hmoty)
 - dualismus: existují dvě základní substance, které na sebe nejsou převeditelné (Descartes – hmotná a duchovní)
 - pluralismus: existuje více substancí (atomisté)
- podle typu substance:
 - materialismus – je to jen hmotné (Marx), vše je výsledkem působení hmoty
 - idealismus – základem je duchovní substance, pokud existuje nezávisle na člověku – objektivní idealismus, pokud ho mám jen ve své mysli – subjektivní idealismus (svět existuje pouze v mé mysli)
- problém příčiny a následku:
 - teleologie (teleos = cíl, účel), říká, že příčina leží v budoucnosti, ke kterému všechno směřuje
 - determinismus = celý svět je determinován, každá událost má svou příčinu v minulosti, pokud známe příčinu, lze předvídat i důsledek
 - indeterminismus = není příčina a následek, svět je přirozený, vše je nahodilé
- bytí světu imanentní (součástí jsoucen) x transcendentní (přesahují náš svět, nejsou součástí jsoucen)
- gnoseologie = teorie o poznání (gnosis = poznání, vědění)
 - jaké jsou meze lidského poznání, vědění?

FILOZOFIE

- cílem poznání je dosažení pravdy
- též noetika (noesis = myšlení, poznání)
- pokud se poznání musí opírat o vědecký důkaz: epistemologie (episteme = vědění opírající se o důkaz)
- hermeneutika = teorie interpretace, vysvětlení textu, jak jsme mu porozuměli
- založeno na vzájemném působení subjektu (subiectum, ten kdo poznává, aktivní) x objekt (to co je poznáváno) – ty se pořád mění
- poznání smyslové, sensuální x rozumové, racionální

Schopnost našeho poznání

- naivní realismus: vše, co nám smysly předkládají, je pravda
- skepticismus: není úplně jasné, do jaké míry je pravdivé lidské poznání (skepsis: rozvažování)
- agnosticismus: nemůžeme objektivně poznat pravdu, objektivní poznání není možné
- kritický realismus: objektivní poznání je možné, ale musíme korigovat naše smysly
- poznání teoretické x praktické
- směry gnoseologie:
 - empirismus, indukce: základem našeho poznání je zkušenost (empír = zkušenost), základní metoda, kterou používají je indukce: poznávám jednotlivosti a z toho vyvozují celek, za zakladatele empirismu je považován Francis Bacon nebo John Locke
 - racionalismus (ratio): není nic, co by nebylo pochopitelné rozumem, základem našeho poznání je rozumové poznání, je našemu rozumu vrozené – dedukce (z toho celku vyvozují jednotlivosti), zakladatelem racionalismu je René Descartes
 - sensualismus: poznání skrze smysly
- intuice: že nám to najednou sepne
- cíl poznání: objevit pravdu
- aristoteles: pravda je shoda rozumu a věci
- pravda:
 - relativní: (naše poznání je limitováno vědou), platí v daných podmínkách, je omezeno, v budoucnu se bude měnit
 - absolutní: je pro nás nedosažitelná, pořád se k ní blížíme po krůčcích relativní pravdy, ale nejsme schopni ji dosáhnout
 - objektivní: nezávisí na subjektu, je to shoda na dané skutečnosti
 - subjektivní: vztahuje se k osobě, závisí jen na jedné osobě nebo věci
- axiologie
- filosofická antropologie:
 - antropos = člověk, filosofie člověka, kouká na člověka jako na celek, řeší nejrůznější otázky
 - jsme součástí světa, lidské společnosti a přírodního světa
 - jaký je vztah duše a těla
 - co je naší podstatou, posláním
 - jaktože si člověk sám sebe uvědomuje
 - otázka svobody
 - Aristoteles: Zoón logon echon: člověk je tvor, který má řeč, animal rationale: tvor myslící; jsme schopni komunikovat, přemýšlet, jednat eticky

FILOZOFIE

- sofisté: vyučovali v Řecku bohaté chlapce a chtěli je naučit argumentovat; člověk je mírou všech věcí: vše závisí na tom, jak je člověk schopen přesvědčit ostatních o své pravdě, nezáleží na tom, co je pravda
- křesťanství: imago dei: obraz boží
- J. J. Rousseau: člověk je zodpovědný za své dějiny; osvícenství
- Immanuel Kant: zabývá se mravností člověka, měli bychom se chovat tak, aby naše chování bylo zákonné pro ostatní

Indická filosofie

- Árijové: kočovný kmen, dobyli civilizaci kolem řeky Indus, z důvodu lepší kontroly nad původním obyvatelstvem založili varny (kastovní systém) (fun fact: z tohoto pojmu se koncem 19. st. vyvinul termín árijská rasa)
- Védy (1500 - 1000 př.n.l.): Původně zjednodušené příručky kněží, různé verze, poté sjednoceno do několika knih
- Upanišady (cca 400 př.n.l.): Nábožensko filosofické spisy, vrchol védské filosofie, obsahují termíny samsara, mokša, karma
- Askeze: část Upanišadů jen pro vyvolené - učedníky nejvyšších kněží
- Bráhmany (1000 př.n.l.): Spisy, obsahují zkrácené popisy Védských rituálů a soudobé vědecké znalosti (astronomie, geometrie)
- Bráhman: Člen nejvyšší kasty kněží, organizovali se do církve a neměli světskou moc
- Brahman: Nepopsatelný základ všeho, asi původní stav bytí
- Átman: Duchovní základ/princip člověka, něco, jako duše v křesťanství, cíl Átmana: vrátit se do Brahmana (základu všeho)
- Samsára: Cyklus reinkarnace
- Mokša: Vysvobození ze Samsáry
- Karma: Míra morálnosti člověka během života, podle ní se určuje, jako co bude reinkarnován
- Hinduismus: nastoupil po Védském náboženství, převzal některé spisy a obě náboženství jsou si podobná
- Orthodoxní X Neorthodoxní systém Hinduismu:
 - Orthodoxní: Hlavním cílem života je chovat se dobře, nehromadit bohatství, pomáhat druhým atp., protože stejně zanedlouho umřeme
 - Neorthodoxní: Hlavním cílem života je smyslové uspokojení a rozkoš, užívat si života, dokud trvá

NEORTODOXNÍ SYSTÉMY

x stojí proti hinduismu

1. **čarvaka** – hrubý materialismus, žádná duše, žádný duchovní princip, smysl života smyslová rozkoš, uspokojení (takovej hedonismus indickej) – jen hmota, po smrti nic není
2. **džinismus** – (princ Vartharamana Mahávíra 599 – 549 př.n.l.) – něco jako velký hrdina, z bohaté vznešené rodiny, rodiče v sektě – reinkarnace se považovalo za prokletí, sebevražda záslužná, dobrovolné vyhladovění jako konec života, princ se stal putujícím

FILOZOFIE

asketou, něco jako Buddha, po pár letech dosáhl nirvanny, nestrádal své stoupence, žáky, následovníky, založil hnutí; džaina = vítěz nad věčným koloběhem životů; džin – někdo kdo se po sto letech objeví, vůdci; švetambarové – mnišská sekta, bílá roucha, bílé odění, ženy můžou být mnišky x digambarové – stoupenci radikální askeze, vzduchem odění, chodili nazí, ne ženy; džíva – to, co je živé x adžíva – hmota, lidská duše se stále špiní hmotou, je třeba ji očistit; staví se proti varen; podobá se buddhismu, přísná askeze, ne světské rozkoše; ahinsá – nezabíjet nic živého, žádného živého tvora, nemohli zabít hmyz, nic. Dnes v bankovníctví, obchodníci. Při obdělávání půdy riziko zabití tvora. V indické společnosti elita, vlivné postavení, sahají před náš letopočet

3. **buddhismus** – Siddharta Gautama 564 – 480 př.n.l. – narodil se do rodiny krále, úpatí himalájů, jméno siddharta – ten, který dosáhl cíle; nejsou žádní svědci, vše jsou jen legendy, legenda s narozením: jeho maminka měla mít sen, kdy nesli 4 králové na palác na stříbrné hoře, slon s lotosovým květem s ním počal dítě; král svolal bráhmány aby vysvětlili sen, oni řekl, že pokud ho udrží doma a zahrnou bohatstvím, stane se vládcem, stejně jako otec, ale pokud ho neudrží a opustí palác se stane osvíceným, sejme ze světa závoj nevědomosti, oni se ho snaží držet v paláci, ale čas od času jezdil do královské zahrady, tam viděl jednou starce, viděl stáří, potom nemocného, další lidská strast – nemoc, poté ostatky člověka – narazil na smrt; to v něm rezonovalo, nemůže být spokojen se svým životem, chce najít cestu ven z lidských hrůz; ve 29 letech opouští manželku a syna, jde přijít na kloub lidské strasti, asketa, soustředění, hladovka, tím poznání nedosáhl; posadil se pod fíkovník, po určité době došel k poznání, zjevil se mu věčný koloběh, proč neustálá strast v lidském životě? Došel k závěru:

1. všechno naše žití je strast
2. příčinou strasti je věčná žádostivost, touha po životě, lpění po majetku
3. pokud odstraníme to výše, zbavíme se věčného utrpení, přerušíme koloběh nových zrození
4. jak se osvobodit? Musíme jít po osmidílné stezce (nějaké morální zásady)

navštívil palác se synem a ženou, žil dál, šířil myšlenky. Dosáhl nirvanu. Když umíral, z nebe padaly kytky. Real.

Tripitaka – sbírky posvátných textů, Buddhova učení, sepsáno ve stoletích po jeho smrti; dharma = světový řád; ateistické náboženství ze začátku, až 500 let poté je buddha v jednom z proudů zbožštěn a je to bůh, kterému se dostalo uctívání; přísný determinismus, vše má příčinu a následek, mravní řád, když budu nesobecký, způsobím štěstí a naopak (to actually vůbec není determinismus ty pico); člověk se musí odprostit od vášně, touhy, chtíče – dosáhneme nirvanu, sfoukneme plamen svíčky, už nic nechceme, po ničem sobeckém netoužíme, nemáme žádostivost, člověk se vyprostí z koloběhu věčných zrození;

- nezabíjej živé
- neber co ti nedávají

FILOZOFIE

- nemluv nepravdu
- nepij opojné nápoje
- nebuď necudný

kasty nedůležité, nepodstatné. „Překonávej zlo dobrem, nenávist přemáhá jen láska.“, tolerance, soucit, láska. Celá řada koncilů v rámci stoupenců buddhismu, kolem 0n.l. se Buddha objevuje jako bůh.

SMĚRY BUDDHISMU

1. malý vůz/ malá cesta – původní učení, dnes menšinové, Buddha není bůh, osvobození individuální každého člověka
2. velký vůz / cesta - 60 % dnes buddhistů; bódhisattvové - dobrovolně se zřekli toho dosáhnout nirvany, pomáhají ostatním s dosažením nirvany
3. Tantrajána - Tibet – syntéza buddhismu a tibetských tradic, tantry – tajné nauky; Dalajláma
4. Zen-buddhismus – japonsko, meditace, vůdce guru, fyzická práce, učení beze slova, ne vždy všechna buddhova pravidla;

Čínská filosofie

- úzce propojeno s lidským životem
- dvě síly: jin a jang
- 9 klasických knih: jedna z nich je I-t'ing = kniha proměn, (I = chameleon, t'ing = pojednání), jsou tam nejstarší čínské filosofické myšlenky
- Konfucius tuto knihu opoznával
- plné čáry symbolizují jang: mužský princip, světlo, pohyb, život, nebe, den; přerušované čáry symbolizují jin: ženský princip, tma, klid, smrt, zem, noc
- jsou protichůdné, ale jeden bez druhého nemůže být
- vyjadřují trvalý pohyb
- v západní filosofie je kauzalita, tady je to obrazotvornější, neustále trvalá změna
- Konfucius
 - nejvýznamnější čínský myslitel
 - narodil se ve státěčku Lu
 - pocházel ze šlechtické rodiny z rodu Kchung-fu-c', mistr z rodu Kchung
 - Konfucius je latinská podoba tohoto jména
 - jako mladý si ve svém domě zřídil školu, kde vyučoval etiku, dějiny atd.
 - učil tam chlapce, prošlo tím až 3000 lidí, rostla jeho sláva, odmítal vstoupit do státní správy, protože by nemohl prosazovat svoje morální principy
 - jako padesátiletý se stává ministrem spravedlnosti, vnáší svoje morální myšlenky do společnosti, později mu i panovník naslouchá, zlomyslný sousední vladař mu poslal nějaké krásné zpěvačky a koně, dobrovolně odešel do vyhnanství ???, po patnácti

FILOZOFIE

letech byl znovu pozván do země, sepisuje dějiny státečku Lu, sepisuje a vydává nejstarší čínské písemné památky

- 5 kanonických knih:
 - I-t'ing (kniha proměn)
 - Š-ting (kniha písní)
 - Šu-t'ing (Kniha listin) – zákony, výnosy, nařízení
 - Čchun-čchiou (Letopisy jar a podzimů – dějiny státečku Lu)
 - Li-t'ing (Kniha ritu – kniha zvyků), jak se chovat u dvora atd.
- obrací se ke člověku, k praktickému životu, cílem je dovést žáky k samostatnému, správnému myšlení, hodnotám, to, co je za našimi smysly je nepoznatelné = je to agnostik
- hodně se objevuje slovo ušlechtilost = vznešený ctnostně, mravně
- správnou cestou je vzdělání, úcta ženy k muži, úcta ke starším
- člověk je schopný formovat sám sebe
- panovník má působit na lid svým příkladem
- rozhodující pro funkční stát je podle něj výchova
- ideál je vzdělaný mudrc
- šu: empatie, umět se vcítit do druhého
- láska k bližnímu
- 4 další klasické knihy: konfuciovy výroky, které vydali jeho žáci, z toho nejvýznamnější Mencius
- Mencius
 - nejvýznamnější Konfuciovův žák
 - člověk je ve své podstatě dobrý
 - pokud dobrým není, může za to stát nebo společnost
 - zákony v rámci společnosti jsou nutné, vystupuje proti válce
 - je hodně radikální, pokud se těmito zákony panovník neřídí, má veřejnost právo ho svrhnout
- Lao-c'
 - “starý mistr”
 - téměř nic o jeho životě nevíme
 - mohl být historikem státního archivu
 - Tao-te-ting: kniha o tao a ctnosti, ale je možné, že to napsal jeho žák v pozdější době, považováno za jádro taoismu, tao = základ, rozum, cesta, něco nepochopitelného, neuchopitelného, prazáklad; skládání protikladných principů jin a jang
 - vybízí k prostotě, chudobě, mají se vrátit k prazákladu, nemají prahnout po majetku ani po vzdělání, “být měkký jako voda”, proti válkám, zbraním
 - nemají tendenci vytvořit církev, je to filosofie, která nabádá k určitému způsobu života

Antika

- kosmologické (6.-4. st. př. n. l.)
- antropologické (5.-4. př.n.l.) – obracejí pozornost ke člověku, Sokrates, Platon, Aristoteles
- systematická filosofie – filosofie Platona a Aristotela
- helénistické období (4. st. př.n. l.-529 n.l.) – tři filosofické školy: **stoicismus**, **epikureismus**, **skepticismus**

FILOZOFIE

- římská filosofie (4. st. př.n.l.-30 př.n.l.) – **eklekticismus** (eklego = vybírám, oni jakoby vybírají zajímavé myšlenky ze starší filosofie a spojují je do nového celku, je potřeba vytáhnout základní myšlenky z řecké filosofie a předat je Římanům), **novoplatonismus** (poslední “pohanská” filosofie, než vzniknou středověké filosofické směry)
- 529 n. l. zavření akademie v Athénách

Kosmologické období (6.-4. st. př. n. l.)

- předsokratovské období
- kosmologické ... kosmos = svět, tito filosofové hledali substanci, pralátku, říkali tomu arché, z čeho měl vzniknout svět
- teprv se tady vytváří ta filosofie
- svobodné prostředí, na křižovatce Asie a Egypta, znali tyto filosofie
- v **Milétu** vzniká vůbec nejstarší Řecká filosofie, jedním z nejbohatších řeckých městských států
 - za nejstaršího prvního filosofa považován **Thálés** (cestovatel, matematik, měřil pyramidu podle stínu, pralátka je nějaká oduševnělá pravoda, jeho dílo se nezachovalo, země má být plovoucí deska, která plave na nějakém oceánu)
 - někdy až **Anaximandros** (přichází s jakýmsi takovým svým pojmem, označuje jako svoji pralátku jako apeiron, z toho má všechno vzejít a zase se do toho bude vracet, našimi smysly vnímáme jen to, co z něj vzešlo, ale ne ten apeiron samotný, země se vznáší ve vzduchu a byla nejprve v kapalném skupenství a postupně se vysoušela)
 - nebo **Anaximenés** (všechno vzniklo z nějakého pravzduchu, součástí je také oživující dech, když vzduch stlačujeme, zhušťováním vzduchu vznikají jsoucna a jeho zředěním vzniká oheň, slunce je ploché jako list)
- kosmos = svět, hledají arché = pralátku, prazáklad celého světa
- arché je naplněna nějakou duchovní stránkou
- hylozoismus = hyle = hmota, zoe = život, tedy ta pralátka je živá
- neměli informace, neměli poznatky, neměli nic
- Pythagorejci – **Pýthagorás** ze Samu
 - pocházel z ostrůvku Samos, ale nakonec se usadil na jihu Apeninského poloostrova, kde založil řád Pythagorejců, byli hodně uzavření, málokdo věděl, co tam vlastně kutí, on se jako první označil slovíčkem filosof
 - všechna jsoucna mají mez, míru, která je změřitelná, základem kosmu jsou číselné vztahy
 - základem světa je číslo, nehledají tedy pralátku, ale spíš číselné vztahy
 - planety obíhající po svých drahách vyluzují hudbu sfér
 - přiřítali číslům různé významy, nejvýznamnější je čtveřina: 1, 2, 3, 4; 1: bod, 2: přímka, 3: plocha, 4: prostor
 - kruh, kružnice, čtverec
 - pracují s myšlenkou věčného přetváření duše, je třeba osvobodit duši od tělesné schránky = sóma (tělo), séma (hrob)
 - jedním z těch prostředků je katarze: duchovní očistění, skrze hudbu lze očistit i duši
 - významné postavení má učitel
 - všechno, na co přišli, připisovali tomu učiteli: autos efá
 - členové řádu skládali slib, že se budou chovat zdrženlivě, skromně atd.
 - spousta symboliky
 - sídlo v krotónu vypáleno, okolí se jich bálo, protože nevynášeli ven, na co tam přišli
 - jejich učení se později odrazilo u Platóna

FILOZOFIE

- Eleaté
 - Elea (dnešní Velia)
 - **Xenofanés z Kolofónu** – začal zpochybňovat tradiční polyteismus, antropomorfní bohy, šel dál a říkal, že ten bůh je totožný s celým světem („proto-panteismus“)
 - **Parmenidés z Eleje** – hodně známý ve své době, uznávaný, přišel s tím, že pohyb neexistuje, tvrdil, že když vnímáme pohyb tak nás šálí naše smysly, bylo by tedy lepší používat rozum (jsoucno vyplňuje veškerý prostor a neexistuje žádný pomyslný prázdný prostor do kterého by se mohlo jsoucno přelít – pohyb)
 - **Zénón z Eleje** – vtipálek (?), který trollil protivníky tím, že promoval tu myšlenku neexistence pohybu, třeba příklad Achillea a želvy, nebo tzv. Dichotomie doplňte (myslím, že je to tohle, ale na internetu to nenacházím: vždy ujdou půlku zbývajících dráhy, potom zase ujdou půlku nové zbývajících dráhy a do cíle dojdou až po nekonečnu krocích, což dle Zénóna nelze)
- **Hérakleitos z Efesu**
 - nezařaditelný, z bohaté vznešené rodiny ochránců chrámu, stoupenec aristokracie, oponuje eleatům – všechno se neustále mění, je neustále v pohybu
 - svět dle něj nebyl stvořen a existuje od věčnosti, vše se řídí řádem – logos a funguje na základě působení protikladů
 - našel si pralátku – arché, a to praohoň, svět z ohně vystupuje a pak se do něj zase vrací, oheň je řízen logos
 - temný filosof – nejen svou povahou, ale i spisem, protože je napsaný tajemně a neví se přesně, co tím myslel
 - zlomky jeho spisu
 - kosmos je dynamický (nelze dvakrát vstoupit do téže řeky)
 - celý kosmos je oheň a pokud na jednom místě uhasíná, na druhém místě se vzněcuje
 - používal různé jazykové figury
 - xenofobie = strach z neznámého
 - relativismus
 - nadčasové dílo
 - z jeho textů plyne ponaučení
 - daimon = osud, což je podle Hérakleita povahou člověka
 - zákony nejsou lidským výtvozem, ale něčím božským, něco vyššího
 - logos = slovo, rozum, určení; nejvýznamnější pojem Hérakleitovy historie, je to nějaká zákonitost, podléhá jí celý kosmos
 - pohrdal lidmi, trošičku autista, “většina lidí je špatná” – dělí je na probuzené a spící, probuzení jsou ti, již logu porozuměli, vše je pomíjivé
- atomisté
 - a-tomos – nedělitelný, pluralisté, říkají, že celý kosmos je tvořen malými, nedělitelnými, nezničitelnými, věčnými částčkami, materialisté a deterministé
 - **Leukippos z Milétu/z Abdér**
 - **Démokritos z Abdér** – těžko říct, kdo z těchto co vymyslel, Abdéry v Thrákii, bohatý, usměvavý, dlouhověký, hodně putoval, třeba až do Indie, jeho myšlenky neakceptovatelné pro Platóna, křesťany – atomy jsou nadány vlastním pohybem a podle těchto představ se pohybují v nějakém prázdném prostoru, atomy se liší tvarem, velikostí, polohou, hmotností a když na sebe pasují tak se spojují, tak vznikají jsoucna, tím, že atomy jsou různé tak se liší i vzniklá jsoucna, vnější síla může způsobit to, že se jsoucno rozpadne, atomy nevnímáme, my vnímáme ty vzniklé jsoucna, duše je také z atomu, a tak je smrtelná a hmotná, pohyb je předurčený

FILOZOFIE

- postupný obrat od řešení ontologie (zkoumaného objektu) k řešení gnoseologie (zkoumajícího subjektu)
- mladší fyzikové
 - **Empedokles z Akragantu** (na Sicílii), vykonával nejrůznější povolání, eklektik, nelze zařadit do žádné školy, učitel, státník, lékař, filosof, všechno je vytvořeno ze čtyř kořenů, pluralismus, to jsou čtyři živly (oheň, voda, země, vzduch), kdyby byly samy o sobě, nic by z nich nemohlo vzniknout, ale musí působit na nějaké vnější síly (filia – láska, díky ní dochází ke spojování jsoucen, neikos – díky němu dochází k rozpadu jsoucen), svět je někde na pomezí mezi těmito dvěma extrémy
 - **Anaxagorás z Klazomen**, někdy se řadí do íonské filosofické školy, působí v Athénách, přítel Perikla, základem všeho jsou drobné částčky, zárodky věcí (semena), která existovala odjakživa, existuje světový duch (nús), a ten ze semen vytváří jsoucna

Antropologické období = klasické období (5.-4. st. př. n. l.)

- **sofisté** – učí trivii, rétoriku ale ve stylu jako, že prostě debatuju abych vyhrál, ne abych našel spolu se soupeřem pravdu, relativizace morálky, brali si za filosofování peníze, ...
- **Sokrates** – nelíbí se mu sofisté, zabývá se hlavně gnoseologií, nedochovaly se žádné jeho spisy, víme o něm jen ze spisů Platóna (místy i pochyby, že byl opravdový)
- zájem se obrací k člověku, končí bádání a představy o tom, z čeho je kosmos, ale uvažují o člověku
- **Platón, Aristoteles**
- existují všechny filosofické termíny, většina oborů, období po řecko-perských válkách, gró vítězství přičítáno Athénám, filosofickým centrem se staly Athény, svobodní plnoprávní se schází a řeší politiku, je důležité, aby lidé byli vzdělání a aby uměli řečnit, klade se důraz na vzdělání, to je voda na mlýn pro sofisty, to byli takoví putující učitelé moudrosti, kteří učili kluky z bohatých rodin rétoriku
- ze začátku neměl termín sofista pejorativní nádech, teprve později na základě toho, co říkali, se to negativním stalo
- **sofisté**: pravda je relativní, nejde dosáhnout objektivní pravdy, pravda je subjektivní, každé individuum může přesvědčit o své pravdě ostatní (individualismus), objektivní poznání neexistuje, není důležité, kdo má pravdu, ale komu je za pravdu dáno, o lidském jednání rozhoduje jeho úspěch???, právo silnějšího, neexistuje morální pravda, systém subjektivních morálních pravd
 - **Protagoras z Abdér**: usadil se v Athénách jako učitel, je mu přisuzován citát: člověk je mírou všech věcí, jsoucích, že jsou, nejsoucích, že nejsou – pravda je subjektivní, pravda je relativní, pro každého se otevírá z nějakého jiného úhlu pohledu, co je pro jednoho dobro, pro jiného může být zlo, vycházel z Herakleita, nesmírně skeptický v otázce náboženství, nelze dokázat existenci, ani vyvrátit existenci boha, je to velmi temná otázka, lidský život je velmi krátký na to, abychom se dobrali pravdy, nakonec byl z Athén vyhnán, protože byl obviněn z bezbožnosti
 - **Gorgias z Leontin**: snaží se vyvrátit možnost objektivního poznání, navazuje na Zenónovy paradoxy, je s ním spojena tzv. noetická skepse, jsou to takové tři věty: nic neexistuje; kdyby něco existovalo, muselo by to být nepoznatelné; kdyby něco bylo poznatelné, nebylo by toto poznání sdělitelné, dožil se sta let
 - sofistmata: záměrně zavádějící argumenty, něco, co se tváří pravdivě
 - sofistikovaný: promyšlené, propracované, složité, opak něčeho jednoduchého

FILOZOFIE

- Sokrates

- známý athénský filozof, tím, jak neustále chodil po athénách, obracel se na dotazy — říkají mu ovád athénský
- nic nenapsal, byť o něm víme spoustu věcí od Platóna
- jeho maminka byla porodní bába, otec byl sochařem
- účastnil se peloponéské války (athény x sparta), měl tam být statečný
- známá je jeho manželka Xantypa, když je někdo Xantypa, je dryáčnice, která hartusi, fúrie, bouřlivé akce, nadávání, s tou měl mít Sokrates tři děti
- i když se vyučil kameníkem, chodil po athénách se svými žáky a klábosil
- zavedl novou metodu výuky – sokratovská metoda (maieutika): oslovil někoho, dal mu úplně primitivní otázku (co je štěstí, láska, dobro, zlo?), ten odpověděl velmi rychle a pohotově a potom ho postupně vyvedl z omylu, rozhovor má dvě části: destruktivní (zjistí, že odpověděl špatně), konstruktivní (snaží se ho přivést ke správné odpovědi)
- “vím, že nic nevím”
- daimonion: svědomí, vnitřní hlas, který usměrňuje naše jednání, napřed musíme vědět, co je správné, abychom se mohli chovat správně
- etický intelektualismus: ctnosti spojuje s poznáním: ten, kdo ví, co je správné, taky správně činí; existuje jen jedno dobro, a to je vědění a jen jedno zlo, a to je nevědomost
- gnóthi seauton: poznej sám sebe
- zarostlý nevzhledný dědula
- sympatizoval s vládou aristokracie (sparta vyhrála peloponéské války a dosadili tam vládu 30 tyranů)
- odsouzen za bezbožnost a z toho, že svými názory kazí mládež; nakonec vypil číši bolehlavu, přestože mu nabídli, že mohl odejít do vyhnanství; to však odmítl
- dobří lidé jedí a pijí proto, aby žili
- sokratovské školy
 - škola kynická
 - vychází z tvrzení, že na světě je tolik věcí, které nepotřebuji
 - kyón = pes, kynos – 2. p.
 - preferovali přirozený život
 - **Diogenes** – žil v sudu, z dnešního Turecka, uchýlil se v Athénách, kde byl velmi oblíbený, provokatér, ironik, vystupoval ostře proti boháčům, zhýčkalosti, nadutosti, představoval se jako Diogenes pes, chodil po Athénách s lucernou s tím, že hledal hodnotného člověka; buď musíme mít rozum, nebo provaz (když jsme hloupí), když lidé vycházeli z divadla, šel vždy dovnitř, protože šel vždycky proti proudu
 - snažili se žít bez věcí, chtěli být nezávislí na potřebách, ostatních
 - škola kyrénská
 - ta jména bych vůbec asi není zapotřebí pamatovat
 - hédoné = slast, rozkoš, libost
 - my lidé automaticky tíhneme k tomu, co je pro nás pozitivní, nikoli ke strasti, když máme možnost, oddávejme se slasti kdykoliv, protože nevíme, jestli bude zítřek nebo nějaká budoucnost, ale máme to zase trochu korigovat, nemůžeme se rozkoší ovládat, trvalý stav rozkoše není možný
 - škola megarská
 - kombinují Sokrata s eleaty

FILOZOFIE

- takový srandičky
- kolik zrněk písku tvoří hromadu?
- kolik vlasů max. může mít na hlavě holohlavec?
- Všichni Kréťané lžou. Řekl Kréťan.
- **Platón**
 - Aristoklés, jeho jméno vzešlo ze jména Platys = široký, protože měl široké čelo
 - celé jeho dílo se dochovalo, jsou to dialogy, které jsou zapředeny se Sokratem, jedno dílo Listy nejsou dialog, dovršil antropologický obrat, zabývá se otázkami člověka, společnosti, státu
 - v Athénách patřil ke staré Athénské aristokracii, buržoust
 - skvělé vzdělání v hudbě, atletice, umění atd.
 - měl se věnovat politice
 - ve 20 letech se setkal se Sokratem, rozhodl se pro filosofii
 - hodně cestoval – do Egypta, na jih dnešní Itálie (do Tarentu), dokonce se dostal na Sicílii, kde mu místní tyran umožnil, aby zrealizoval představu o ideálním státu, což skončilo katastrofálně, sám Platón měl skončit na trhu otroků
 - v Athénách založil filosofickou školu Akademii, když ji Justinián zrušil jako školu pohanskou, začíná středověk (529 n. l.)
 - nevstupuj, kdo nezná geometrii – to mělo být nad vchodem do Akademie (nevstoupil bych -Honza, Dominik)
 - jeho dílo se dochovalo celé a je přeložené do češtiny
 - rané sokratovské období – období, kdy byl ovlivněn Sokratem, vliv Pythagorejců
 - obrana Sokratova – Platónova verze Sokratovy řeči, kterou se obhajoval u soudu, který ho obviňoval z toho, že kazí mládež
 - Ústava 1. díl
 - období zralosti
 - Ústava 2.-10. díly
 - Faidón – nesmrtelnost duše
 - Symposion – láska
 - Faidros – dialogy o lásce
 - rozvíjí se teorie idejí
 - pozdní období
 - Politikos
 - Zákony – týká se politologie
 - teorie idejí = platonova ontologie (takhle to jednou bude v testu)
 - existuje svět idejí, to je jediné, co je skutečné, jediný pravý svět
 - to, co my vidíme je jen nedokonalý odraz světa idejí
 - prvotní, věčné, nadsmyslová jsoucna, existují objektivně, nezávisle na člověku
 - součástí světa idejí jsou i naše duše
 - lidská duše je nesmrtelná
 - než se lidská duše spojila se smrtelnými lidskými těly, účastnila se společně s bohy jízdy bohů po nesmrtelné klenbě
 - podobenství o vozkovi: kočár má vozku a dva koníky – bílého (emoce, vůle), černý (negativní pudy), vozka má neustálý problém ukočírovat ten vůz, ty vozy jsou zároveň jakože duše

FILOZOFIE

- duše mají peříčka a jdou nahoru a pak ztratí peříčka a padají na zem a vklouznou do těla, ty duše, které toho viděly nejvíce, vklouznou do těl filosofů, pak králů, pak řemeslníků atd. až po zloděje
- anamnésis – rozpomínání; když člověk něco poznává, v podstatě jde o to, že duše se rozpomínává na to, co už kdysi viděla, je k tomu zapotřebí filosofického pudu, kterému říká eros
- i učení je jen rozpomínání si na to, co už naše duše kdysi viděla
- v našem světě je nejpatrnější krása, krása vzbuzuje lásku
- platónská láska: krása duše je cennější než krása těla s láskou podle Platóna souvisí idea dobra, to je v hierarchii jsoucna úplně nejvýše, to má až božské principy
- vše směřuje k dobru
- podobenství jeskyně – to, co lidé vidí v jeskyni je náš svět, jsou to pouze obrazy dokonalého světa, který je venku, to je jakoby ten svět idejí, jako prvnímu se to podaří filozofovi a osvobodí jako prvního svého žáka
- světelná ontologie
- dle Platóna ideálním státním uspořádáním monarchie, pyramidová hierarchie, navrchu je moudrý král filosof, pod ním jsou strážci, bojovníci a dole jsou výrobci – zemědělci, řemeslníci, ...; dle příslušnosti k vrstvě hierarchie má člověk převažující část duše nebo tak něco, králi přísluší rozum, který sídlí v hlavě, strážcům přísluší statečnost, která sídlí v srdci a výrobcům přísluší zručnost, ale taky jako přízemní věci nevím, toto sídlí v podbřišku; strážci třeba mají mít společné vlastnictví, společné ženy a společné děti, mluví o lehoučké eugenice
- platónská tělesa
- **Aristoteles**
 - ze Stageiry
 - nejvýznamnější Platónův žák
 - zemřel na Euboi (v Chalkidě)
 - vrchol řecké filosofie, snaha systematizovat, zabýval se i přírodou, přírodními vědami
 - jeho otec Nikomachos byl lékařem Filipa II. Makedonského, Aristoteles byl pak učitelem Alexandra Makedonského
 - „Přítelem je mně Platón, ale ještě větší přítelkyní pravda.“
 - po smrti Filipa se vrací do Athén a zakládá vlastní školu Lykeion (Lyceum) – tzv. peripatetická (sloupopradí)
 - po smrti Alexandra protimakedonský sentiment, Aristoteles odešel z Athén na Euboiu
 - pracuje s termíny forma (morfé) a hmota – existuje hmota (hýlé) což je pasivní princip s potenciálem něčím se stát
 - dílo Organon: vyjadřuje se k logice, bývá považován za zakladatele logiky, pojmová logika, základní termín je pojem: základní jednotka logických operací
 - vymezuje 10 kategorií – pojmy, které už nemají nadřazený pojem: kvantita, kvalita, kde, kdy, poloha, množství, vlastnost, vztah atd.
 - soudy: věty, které se skládají z pojmů (alespoň dva pojmy) – mohou být různé
 - soudy se skládají do úsudků: jádro jeho logiky = silogismus, ze dvou tvrzení, která mají něco společného, plyne tvrzení třetí
 - předpoklady = premisy: Sokrates je člověk, všichni lidé jsou smrtelní → Sokrates je smrtelný
 - úsudky se spojují do důkazů
 - pojem – soud – úsudek – důkaz
 - nesmírně všestranný, systematizoval dosavadní řecké vědění

FILOZOFIE

- zajímal se zoologií, botanikou, oceánologií
- typy státního zřízení:
 - dílo Politika
 - zoon politikon – člověk je tvor společenský, je nám ve společnosti s ostatními lidmi dobře, nemůžeme být mimo společnost
 - se svými žáky prozkoumal řadu řeckých ústav a došel k závěru, že se tam pořád dokola objevuje šest typů státních zřízení, z toho tři dobré a tři špatné
 - monarchie x tyranie
aristokracie x oligarchie
politeia x demokracie
 - buď vládne jedinec – dobrá forma státu je monarchie, kdy vládne moudrý schopný jedinec ve prospěch občanů, opakem je tyranie, kdy jedinec vládne ve prospěch sebe
 - aristokracie – vláda malé skupinky x oligarchie – vláda bohatých, ale ve svůj prospěch
 - politeia – vláda mnohých svobodných občanů x demokracie – vláda lůzy, davu, špatné, protože v demokracii se může dostat k demokracii i špatný člověk
- soukromé vlastnictví je ok, stimuluje nás a motivuje nás
- nemá problém s otroky, jsou to jenom nějaké nástroje s duší, rekrutují se z barbarů, kteří jsou povahou otroci
- rodina má funkci ekonomickou a reprodukční, ale lidé se sdružují i ve formě státu, sdružování je žádostivé
- nemůže vládnout člověk, ale zákon
- jeden z prvních, který odděluje etiku (rozum, charakter) od politiky (rozhoduje spravedlnost)
- Aristotelovo dílo
 - logické (Organon) – nechal vzniknout pojmovou logiku
 - přírodovědecké (Fysika, O duši) – o chůzi, o vzniku živočichů, o částech živočichů
 - metafyzické (Metafysika) – zabývá se ontologií, jsoucný a bytím
 - etické (Etika Níkomachova) – uspořádal je jeho syn Níkomachos, je to deset Aristotelových děl, která vyšla po jeho smrti
 - politické (Politika)
 - o literatuře a rétorice (Poetika, Rétorika) – klasifikoval drama na tragédii a komedii
- Všechno živé se vyznačuje tím, že má duši (*psyché, anima*). Ta může být podle Aristotela trojího druhu:
 1. vegetativní u rostlin, které vznikají, rostou a hynou;
 2. vnímavá u živočichů, kteří se navíc pohybují a vnímají, a
 3. rozumná u člověka.k

Helénistické období

- od konce 4. st. př. n. l. (338 př. n. l.)
- Řekové poražení Filipem Makedonským u Chaironeie, vytvořili korintský spolek pod nadvládou Makedonců a společně táhli proti Peršanům
- po smrti Alexandra Makedonského se země rozpadá na malé helénistické státečky, dominuje řecká kultura

FILOZOFIE

- končí někdy okolo roku 30 př. n. l. (můžeme přetáhnout až do r. 529, viz dříve)
- centrem filosofie zůstávají Athény, rozvíjí se zajímavé obory vědy
- filosofie řeší, jak má člověk žít v tomto novém kontextu – jak žít mravně a jak dosáhnout štěstí, jak má člověk šťastně projít životem
- zabývá se etickými otázkami, jak žít, jak dosáhnout štěstí
- v Alexandrii museon se 7000 svitky

Stoicismus

- za zakladatele stoicismu považován Zenón z Kitia
- řešili zejména problémy jak žít nejlépe ve shodě se světem, světovým řádem
- Zenón byl původně kupec, když se jednou plavil tak ztroskotal, zůstal v Athénách a věnoval se filosofii, ovlivněn kynickou školou
- fáze starší stoa (250 př. n. l. - přelom kolem let 200-150 př. n. l.)
- fáze střední stoa (150 př. n.l. - 0), přechod těžiště do Říma, ze střední stoi jmenujme Poseidonose
- v době rozkvětu římské říše mladší stoa (0 - 2. st. n. l.), např. Seneca, Marcus Aurelius, mladší stoa velkým vlivem renesanční a moderní filosofie
- Lucius Annaeus Seneca – vychovatel císaře Nerona, podezřelý z podílu na spiknutí na Nerona, ten ho odsoudil k smrti
 - Výbor z listů Lucilioví, Útěchy, O dobrodiních
- Epiktétos z Hierapole – Řek, bývalý otrok, řešil otázky etiky, sám nic nenapsal, jeho myšlenky zachyceny jeho žákem historikem Arrianem z Nikomédie v díle Rukojet'/Rozpravy
- Marcus Aurelius Antoninus – jeden z adoptivních císařů, říká se mu filosof na trůně, skvělý vladař, válečník, ale i filosof, dílo Hovory k sobě
- Seneca: „Chtějícího osud vede, nechťejícího vleče.“
- tabula rasa = prázdná deska, v průběhu našeho života se na základě poznávání popisuje ta deska našeho vědomí
- dle stoiků je svět hmotný, materiální, vším ale prostupuje jakýsi bůh, kterému říkají pneuma, ten je vnitřním zdrojem pohybu věcí
- náš svět je smysluplný, harmonicky uspořádaný, což je dílem nějaké Prozřetelnosti, náš svět je uspořádaný nejlepším možným způsobem
- pracují s termínem věčného návratu – vše z ohně povstalo a vše se do ohně vrací
- stoici mluví o rovnosti lidí, neuznávají otroctví
- co se týče etiky, zdůrazňují, že máme žít v souladu logem, s přírodním zákonem a z vlastní přirozenosti, což by měl být rozum, nemáme se protivit tomu čím jsme, měli bychom se osvobodit od negativních vášní = pathé, tím se uzdravíme a získáme vnitřní stav svobody = apatheia, v tomto stavu pak získáváme lidské vlastnosti = areté, naším cílem je dosáhnout věčného klidu, stability, oprostit se vášní, pudů = ataraxia
- pokud jsou nějaké věci, které ovlivnit nemůžeme, musíme se s nimi halt smířit [sic]
- co změnit můžeme, to ale změnit máme, pokud nás něco trápí, nevpouštějme to do své mysli
- radujme se z toho co máme, pokud máme v životě něco negativního i to má smysl, protože za to může Prozřetelnost a je to k nějakému dobru
- z tohoto vyplývá ideální mudrc stoiků, který je nezávislý na světě, nemá vášně, dosáhl klidu, neotřesitelnosti, ten se má účastnit politiky

FILOZOFIE

Epikureismus

- epikureismus vzniká ve víceméně stejné době, jméno dle zakladatele Epikúrose ze Samu, taky se říká filosofové ze Zahrady – koupil pozemek v Athénách, dům se zahradou za zdmi, zde epikurejci žili a mysleli, toto je mělo chránit od neutěšených okolních poměrů, mudrci má být skrytý, nemá se zapojit do politiky
- navazovali na hédonistickou školu, eudaimonia = blaženost, hédoné = rozkoš, lidé se rodí blaženými, tento stav ztrácí v životě, fyzické i psychické zdraví, blaženost se dostavuje, když zažíváme rozkoš, toto má být ale řízeno rozumem, nemá se to přehánět
- spokojit se s tím co máme, abychom opravdu byli šťastní musíme se zbavit strachu, rozlišují 4 druhy strachu: strach z nedosažení štěstí (štěstí je největší dobro, tohoto strachu se zbavíme lehoučce, radováním se ze života, ...), strach z utrpení (utrpení je největší zlo, toto vyvrací: když je utrpení velké, nemůže být dlouhé a když je dlouhé, už nemůže být velké, obava z utrpení je často mnohem horší než samotné utrpení), strach z bohů (no to vůbec není opodstatněné, bohové do našeho života dle nich nezasahují, bohové nestvořili smrt, takže nemohou trestat), strach ze smrti (tomu kontruji: moudrý člověk ani tak netouží po nesmrtelnosti, ale po tom, aby smysluplně prožil život; argumentují tím, že smrti se bát nemusíme: „když jsem tu my není tu smrt, a když je tu smrt, nejsme tu již my“)
- kamarádství je velká hodnota, nezradit přátele, možná i filantropie
- Epikúrovy citáty: „není důležité, jak dlouho žijeme, ale jak šťastně žijeme“; „nepomáhá nám tolik pomoc našich přátel, ale jistota, že by nám pomohli“
- jestliže navazují na materialismus, atomismus, ateismus, mluví o smrtelné duši

Skepticismus

- skepticismus – nějací pochybovači atd., kteří neustále přemýšlejí uvažují, zvažují
- tato filosofie je daná dobou, existuje množství filosofických škol a oni jsou skeptičtí k tomu, co je vlastně pravda, k pravdivosti filosofii, k pravdivosti jakéhokoliv tvrzení
- 1. období – zakladatelem je Pyrrhón z Élidy, který nic nenapsal, táhl s Alexandrem, došel k závěru, že moudrý člověk není schopen dosáhnout jistoty pravdy, v tom případě se musí stáhnout a zdržet jakýchkoliv úsudků = epoché, skeptici taky hledají vyrovnanost = ataraxiá
- nemáme žádné parametry, kritéria objektivně, můžeme se jen domnívat, takže radši nic neříkejme
- 2. období – je populární v platónské Akademii, tzv. probabilismus – stačí si říct že to tak je pravděpodobně, nemusí to být stoprocentní, a to k životu stačí
- 3. období – návrat k Pyrrhónovi, tady se uvádí často Sextus Empiricus, který nám nic nepřináší, ale jeho dílo se dochovalo, takže máme představu o těch starších skeptících
- už se překlápíme do starověkého Říma, budeme se bavit o římském eklekticismu – vybírám si z minulých filosofii co se mi líbí, hlavně helénistická filosofie, Platón a Aristoteles
- Marcus Tullius Cicero – řečník, politik, vášnivý obhájce republikánského zřízení, spisovatel, básník, filosof, právník, pestrá plejáda děl, filosofické, epické, lyrické, rétorické
- citáty: „Hloupost nemá omluvy“, „jsme služebníky zákonu abychom mohli být svobodní“, „přítel je jako druhé já“, „lidské je mýlit se, ale bláznovství v omylu setrvat“, „není nic nesnesitelnějšího než hlupák který má štěstí“

FILOZOFIE

Židovská filosofie

- židovský eklekticismus – Filón Alexandrijský – snažil se prokázat že Platón a Aristoteles museli znát starý zákon

Středověk

- římská říše, zrovnoprávnění křesťanství, křesťanství státní vírou, spory o dogmata – trojjediný bůh, božská podstata ježíše
- 313 – edikt milánský – zrovnoprávnění a legalizace křesťanství
- 313 - 381 – spor o dogmata – tvrzení, o němž lze snadno pochybovat
- koncil nicejský, konstantinopolský,
- patristika, scholastika

Patristika

- patristika (pater = otec, otec církevní, kněz)
 - apologetika
 - dogmatika (vrcholná patristika)
 - systematika
 - apologetika
 - křesťanští otcové – brání křesťanství: píší apologie (= spis na obranu křesťanství, posílají je i vysoce postaveným lidem)
 - **Justin Mučedník** (“křesťan v plášti filozofa”); posílal apologie senátu a císaři ŘŘ
 - **Tertulianus z Kartága** – filozof, právník
 - odpůrce kompromisu
 - nakonec se s křesťanstvím rozešel (podle něj to byla taková nic moc víra)
 - Alexandrijská škola (1. křesťanská škola) – teologie jako věda
 - dogmatika
- ŘECKÁ
- škola Kapadorská; škola antiochijská (např. Jan Zlatoústý – dobrý kazatel)

LATINSKÁ

- Ambrosius – učitel sv. Augustina
- vulgáta = latinský překlad bible (sv. Jeroným)
- systematika
 - sv. Augustin
 - dílo Vyznání (o své cestě ke křesťanství), dílo O obci Boží (Řím vypleněn vizigóty, hledají náboženské vysvětlení)
 - člověk je odsouzen k hříchu, prvotní hřích, osud předurčen, protože bůh už to rozhodl (jestli chápu správně), baví se o vzniku světa
 - o zlu, jak může být zlo s dobrotivým bohem: říká že zlo je nedostatek dobra,
 - O obci Boží: láska v lidských dějinách hraje obrovský význam, historie je neustálý boj obce Boží a obce pozemské/děbelské
 - dílo O trojici: tak jak existuje trojjediný bůh a člověk je stvořen k obrazu božímu tak i člověka tvoří jednota tří věcí, paměti, rozumu a vůle
 - položil základy negativního křesťanského pohledu na sexualitu – odkazují se na hřích Adama
- další křesťanští vzdělanci nepamatují si jména, různě kolem středozemního moře

FILOZOFIE

Scholastika

- scholastika (schola = škola)
 - raná (8. - 12. stol.)
 - vrcholná (13. stol.)
 - pozdní (14. - 15. stol.)
- zakladatelem Alcuin z Yorku, na dvoře Karla Velikého, trivium (gramatika, rétorika, logika) a potom kvadrivium (aritmetika, astronomie, geometrie, múzika) – základ středověkého školství
- Cassiodorus – koncept sedmi svobodných umění
- „Filosofie je služkou theologie”
- Francouz Pierre Abélard vypracoval takovou **scholastickou metodu** – skládali argumenty, výtažky z knih, bible, neměli empirické poznatky: „pro a proti, ano a ne”

Raná scholastika

- snaha dokázat boží existenci
- základní problém celé scholastické metody jsou dva okruhy
 - snažili se dokázat existenci Boha
 - řešili **spor o universálie** = obecniny, pojmy
 - realisté říkali něco jako Platón, universálie jsou jako Platónovy ideje, jsou to modely v boží mysli, na základě kterých tvoří ty reálné věci – „universálie před věcmi” - univerzálie reálně existují
 - Jan Scotus Eriugena – část jeho díla později odsouzena
 - Anselm z Canterbury – „věřím, a tak poznávám”
 - Vilém z Champeaux – „existuje koňovitost, aniž by existoval kůň”
 - naproti nim nominalisté, prvně jsou věci a my jsme těmto věcem potom dali jména – „universálie po věcech”
 - Jean Roscellinus z Compiègne - svět se skládá z konkrétních věcí, univerzálie jsou člověkem vymyšlené, neexistuje bělost bez konkrétní bílé věci, koňovitost bez koně – fatální rozpor s církví, popíral trojjediného Boha, říkal, že jsou 3 – pro církev nepřijatelné, obviněn z kacířství, musel odvolat → nominalismus kvůli němu nemohl být veřejně zastáván
 - → kompromisní řešení – konceptualismus – Pierre Abélard: „poznávám, a tak věřím”; je absurdní věřit, že existuje bělost, koňovitost a ne bílá věc, kůň, ale i naopak je to absurdní → „universálie ve věcech”

Pierre Abélard (nominalista)

- *Historie mých nehod* (Héloisa) – autobiografie doplněná o milostné dopisy, skvělý teolog, filozof, autor scholastické metody pro a proti, ano ne; básník, NARODIL SE V NANTES, studoval filozofii, učil, měl skvělé dotazy, argumenty – když pobýval v paříži, byl domácí učitel dcery Fauberta, dcera krásná Eloisa, svedl ji, otěhotněl ji, prchají do Bretaně. Tajně se s ní oženil, drželi svazek v tajnosti; stávají se řeholníky, Abélard umírá na cestě do Říma kde měl na koncilu obhajovat učení, pohřbeni v poustevně, ostatky převezeny na hřbitov Pere Lachaise
- korespondence s Heloisou, vydáno v 17. st. → Rousseau napsal Novou Heloisu, inspirace i pro Utrpení mladého Werthera – Goethe

FILOZOFIE

- chtěl, aby byla víra srozumitelná lidskému rozumu - snažím se pochopit, abych věřil – obrátil tvrzení; pochybuje, pochybnost nás dovede k pravdě a víře
- spis *Poznej sám sebe* - důležitější je úmysl, než skutek
- zabýval se i judaismem - ale tvrdil, že není dostatečně universální, moc obřadů a nařízení, které křesťanství nemá

Vrcholná scholastika

- 13. století
- svět ovládl Aristoteles, dostal se do Evropy přes arabské a židovské prostředí, pak přeložen do latiny, považován za vrchol moudrosti
- během křížových výprav konfrontace Evropy s východním, orientálním prostředím, ovlivněn Aristotelem
- rozpor s křesťanstvím: velký zájem o přírodovědu, Aristotelovy spisy často s novoplatonskými texty – nepřijatelné
- sumy - souhrnné texty všech předchozích znalostí
- filozofie pěstována na univerzitách - Sorbonna, Kolín nad Ránem, Oxford
- řeholní řády: dominikáni, františkáni ; žebravé - žili u hradb z milodarů, ale obrovští vzdělanci

Františkáni

- zakladatel František z Assisi – pocházel ze zámožné rodiny, byl zraněn ve válce, měl četná vidění, sny, po roce se dostal do zajetí, pak propuštěn – na základě snů si myslel, že jeho poslání je žít v chudobě a sloužit Kristu - rozvrácený tím, jak je církev bohatá, s chudobou Krista to nemá nic společného. Začal rozdávat majetek rodiny → vydělen otcem; teze jsou: žít v původní chudobě, prostotě, čistotě, vrátit se k původním křesťanským hodnotám. Žít dle evangelia
- Jan Fidanza – Bonaventura - 2. otec františkánů, reformoval františkánský řád, neinklinuje k Aristotelovi, ale spíše ke sv. Augustinovi, Platónovi, vyučoval na Sorbonně, chábr Tomáše Akvinského (dominikán) – vrchol scholastického učení

Dominikáni

- zakladatel sv. Dominik – Domingo de Guzmán – také žebravý řád
- převraceli na pravou víru, vyhledávali kacíře – výrazně katolický řeholní řád, vykládali jsme si spis Kladivo na čarodějnice – návod, jak nakládat s čarodějnicemi
- nesmírně vzdělaní, celoživotní studium
- Albert Veliký – Němec, před klášterem studoval na univerzitách, skvělé vzdělání, vrací se do Kolína, přednášel na tamní řádové škole, poslán přednášet na Sorbonnu; přednášel pod širým nebem, tak populární, že by se nevešli do posluchárny; všestranný, přídomek „doctor universalis” – průřez přírodními vědami, nestačily mu argumenty, prováděl i pozorování - značná část díla komentáře k Aristotelovi, sepisuje Sumu teologickou
- Tomáš Akvinský – vrchol scholastiky, vrcholné učení církve
 - z urozené rodiny, hrabátko
 - dominikánský teolog, filosof
 - krátce po smrti prohlášen za svatého
 - měl jít studovat na Sorbonnu, ale cestou do Paříže ho zajali jeho bratři, jeho rodina s tím nesouhlasila, měl se dát na duchovní dráhu, nakonec uprchl, setkal se s Albertem Velikým
 - s Albertem odchází do Kolína nad Rýnem, kde Albert působil, Akvinský dál studuje, pak se vrací do Paříže, učí teologii na univerzitě

FILOZOFIE

- druhý pařížský pobyt – nejlepší období života, oslavovaný, obdivovaný, doctor angelicus = andělský učitel
- z Paříže potom odchází na Apeninský poloostrov, dominikánský řád ho poslal do Neapole, aby tam zřídil universitu dominikánů
- v Lyonu se konal koncil, papež si přál, aby ho Tomáš Akvinský účastnil, mazal na nějakém oslíkovi, uhodil se větví do hlavy, na toto zranění umírá
- našel útočiště v klášteře Fossanova, kde umírá
- 1323 svatořečen
- 1567 učitel církve
- přesné, jednoznačné dílo
- Summa theologiae: souhrnný výklad teologie
- Summa proti pohanům: apologie křesťanství, zejména proti arabům
- Quaestiones: otázky, zápisky z diskuzí na universitě
- výklad Písma: výklad bible
- 1879 Aeterni patris vydaná papežem Lvem 13., kde říká, že tomismus je oficiální učení katolické církve, vysokoškolské teologické studium se má řídit tomismem, t.j. filosofií Tomáše Akvinského
- pravdivé a objektivní poznání existuje, nemůže být rozpor mezi rozumem a vírou, pravda je pouze jedna, protože pochází od boha, pravdu tedy lze nalézat dvěma způsoby, buď k ní pronikneme rozumem, nebo na základě víry
- inspirován Aristotelem, nejvyšší čistá forma je bůh
- hmota (hýlé), říká tomu potentia – to, co může něčím být, forma (morfé), říká tomu actus – uskutečnění
- se konal koncil, papež si přál, aby ho Tomáš Akvinský účastnil, mazal na nějakém o
- pět důkazů boží existence:
 - vše se pohybuje, takže musí existovat nějaký první hybatel a tím je bůh
 - vše má nějakou příčinu, takže musí existovat nějaká první příčina, a tou je bůh
 - věci být mohou, ale také nemusí, to, že něco existuje, způsobuje nějaká nutnost – od boha
 - v našem světě existují různé stupně dokonalosti, ale musí existovat nějaký nejvyšší stupeň dokonalosti, což je bůh
 - všechno na našem světě má nějaký smysl, cíl, musí existovat bytost, která všechno řídí, a tou je bůh
- stvořitelem všeho je bůh, tím tvořením realizuje nějaké božské ideje; je to tedy umírněný realista, universalia ante res = universalie před věcmi??
- duše je forma bez látky, čistě duchovní záležitost, je nezničitelná, nesmrtelná, aktivní princip, duše má nějaké své projevy a tím je poznání a vůle
- rozum je pro člověka zcela přirozený, cokoliv kdo říká proti rozumu, je proti přirozenosti člověka
- jednota těla a duše
- empirik – poznáváme na základě smyslové zkušenosti, materiál z našich smyslů zpracovává náš rozum, popř. fantasie
- mluví o sedmi ctnostech – dobré lidské vlastnosti:
 - rozumnost
 - statečnost
 - spravedlnost
 - uměřenost (první čtyři převzal od Římanů)

FILOZOFIE

- naděje
- víra
- láska (další tři přidal, aby to bylo víc křesťanské)
- člověk je tvor společenský, zoon politikon, existence státu je nutná, musí existovat něco, co se bude starat o dobro všech, musí tam být nějaká autorita, protože vše je stvořeno bohem, pak i stát je stvořeno bohem
- soukromé vlastnictví ano
- zákon je nezbytný pro dosažení spravedlnosti
- zákon musí být nejen spravedlivý, ale i proveditelný
- posledním cílem je dosažení blaženosti – nadřazenost moci církevní nad moci světskou
- nejlepší je monarchie, král je něco jako bůh, nejhorší je tyranie, ale když už je, neprotivme se, protože by to vedlo ještě k většímu zlu

Pozdní scholastika

- Roger Bacon
 - bez zkušenosti nelze nic vědět, dělá fyzikální pokusy
 - Františkán, moc se jeho řádu nelíbí co dělá
 - Větší dílo, Menší dílo, Třetí dílo
 - nominalista? obecniny po věcech.
- Jan Duns Scotus
 - obecniny před věcmi
 - pracuje na dogmatu neposkvrněného početí
 - vůle je nadřazena rozumu
 - doctor subtilis = precisní
- William Ockham
 - pozdní scholastika, žádná věda nemůže být pořádná bez logiky, řeší vztah filosofie a theologie, dochází k tomu, že to jsou dva rozdílné obory, z každého vychází jedna pravda
 - doctor invincibilis = neporazitelný
 - domníval se, že papež se nemá vměšovat do vlády, vyzdvihuje původní poslání církve (období boje o investituru)
 - Ockhamova břitva – nejjednodušší řešení je nejpravděpodobnější

Arabská filosofie

- 9. - 12. st., obrovský rozmach chalífátu, přejímání nejrůznějších poznatků a filosofii, arabské číslice z Indie, klasická řecká filosofie se nám zachovává především díky arabským filosofům
- 13. st. propojování křesťanského, muslimského i židovského světa
- centra Bagdád (Irák) a Córdoba (Španělsko)
- první vysoké školy, větší otevřenost než křesťané
- počáteční období
 - al-Kindí
 - al-Farábí
- druhé období – novoaristotelejci
 - Avicenna (Abú Alí Ibn Síná) – lékař, trochu mění ontologii Aristotela, Bagdád
 - Averroes (Ibn Rušd) – velký filosof, velké chápání Aristotela, obrovské množství komentářů

FILOZOFIE

- oba popírají nesmrtelnou duši, jsou proti dogmatům, nezabývají se božským stvořením světa, tvrdí, že filosofie je vyšší než náboženství, nakonec oba vyhnáni

Židovská filosofie

- první fáze – mystika, kabaly stvoření světa, pojetí boha
- druhá fáze – inspirace Aristotelem, Moše ben Maimon = Maimonides, působí v Córdobě, dílo Průvodce zmatení = ti, kteří nechápou, že není rozpor mezi židovským náboženstvím a Aristotelovou filosofií

Renesanční filosofie

- zárodky na severu Apeninského poloostrova, bohaté obchodní městské státečky
- **renesance, humanismus** – méně zájmu o boha, víc zájmu o člověka (anthropocentrismus), o přírodu
- studium nejen theologie, ale i další vědní obory, literatura, práva, medicína, filosofie,
- znovu se do popředí dostávají antické texty, antičtí filosofové, zdůrazňují nutnost znalosti latiny, řečtiny
- důraz na rozum (*ratio*), zkušenost (*empeiria*), počátky moderní vědy
- rozvoj astronomie, matematiky
- objevení Ameriky, nové plodiny, nové znalosti, vynálezy z Číny
- přejímají od arabských filosofů velké množství poznatků
- medicínské pokroky, stavba těla, krevní oběh
- Francesco Petrarca - otec humanismu, Sonety lauře, přítel Karla IV.
- Giovanni Boccaccio - Dekameron
- Dante Alighieri - Monarchia (politologické dílo, názory na sjednocení Itálie), Božská komedie, spisovná italština

Erasmus Rotterdamský

- vlastním jménem Bernard Gerhards
- theolog, mnich, filosof, augustinián, Nizozemec,
- působí v Anglii (u Jindřicha VIII.), v Itálii
- heslo *ad fontes* – k pramenům, ostrým kritikem středověké scholastické metody
- dílo **Chvála bláznivosti** – personifikovaná bláznivost, kritika tehdejší společnosti
- dílo **O výchově křesťanského krále** – rady nastávajícímu císaři Karlu V.
- dílo **Rozhovory** – dialogy se studenty
- po pádu Konstantinopole se poslední zbytečky pokračovatelů antické filosofie přesouvají do severní Itálie – platonisté Georgios Gemistos Pléthón přednáší ve Florencii a Marsilio Ficino vyvrací pravost Konstantinovy donace, Pietro Pomponazzi se věnuje Aristotelovi

Michel de Montaigne

- významný francouzský renesanční myslitel, zakladatel eseje
- jeho myšlení světské, čemu máme věřit? máme být ke všemu kritičtí, tím předznamenává osvícence
- věnuje se úvahám o státu, smrti, člověk se nemusí bát smrti, protože je to součást života
- „Největší věc na světě je vědět, jak být sám sebou.”

FILOZOFIE

Niccoló Machiavelli

- zakladatel politologie, ale také byl právník, historik, politik, filosof, vojenský teoretik
- pocházel z ne úplně bohaté rodiny, jeho otec byl právník, jeden fanatický mnich vyhnal Medicejské z Florencie, Machiavelli zůstává jako úředník, po jejich návratu ho vyhodili, a ve vyhnanství sepisuje Vladaře, pak se k nim začíná lísat a stává se oficiálním historikem Florencie (dílo **Dějiny Florencie**)
- je zapotřebí sjednotit Apeninský poloostrov
- ve **Vladařovi** formuluje, jak toho dosáhnout, staví se proti papežskému státu, vnímá ho jako někoho, kdo znemožňuje jeho sjednocení, popisuje tam různé formy států ve středověku, vytváří teorii, jak se dostat k moci, jak se udržet u moci, politický pragmatismus
- **machiavellismus** – jeho filosofie
- někdy, když to nejde, nemusíme dodržovat morálku – nedodržování morálky je v pořádku, když se chceme dostat k moci
- lidé jsou většinou špatní a hloupí, úspěšný politik má rychle, jednoznačně, bezohledně jednat
- právo končí na hranici mého státu
- V politice neplatí špatné a dobré, ale jen prospěšné a škodlivé.
- panovník, který se dostane k moci má být dobrý diplomat, má být tvrdý, ale ne krutý, když to vyžaduje situace, má umět být i negativní
- stát má mít silnou největší vrstvu, má být stejný počet chudých a bohatých
- Rozpravy: rozpravy nad prvními deseti knihami Tita Livia
- Mandragora: divadelní hra
- O válečnickém umění

Hugo Grotius

- nizozemský právník, teolog
- bývá spojován se založením mezinárodního práva
- zabývá se i přirozeným právem
- mezinárodní právo vnímá jako nejvýznamnější část práva

Thomas Hobbes

- s přesahem do novověku
- Angličan, materialista, empirik, politik
- žil v době anglické občanské války, stoupencem monarchie
- jeden ze zakladatelů **smluvní teorie vzniku státu** (že občané se domluví, že založí stát a podřídí se tak panovníkovi, který má absolutní moc)
- **Leviathan**: lidé před vznikem státu byli nemorální, platilo právo silnějšího, člověk člověku vlkem, když už vznikne stát, je silný a vzniká i morálka, lidé se k sobě musí chovat slušně, stoupencem absolutní monarchie
- v době občanské války byl ve Francii

Thomas More

- nesmírně vzdělaný člověk, angličan, politik, právník, studoval v Londýně, v Oxfordu
- kancléřem Jindřicha VIII.
- odmítal zákon o následnictví potomků Jindřicha VIII. a Boleynové, vězněn a nakonec popraven
- katolickou církví vnímán jako mučedník, svatý
- **Utopie** = O nejlepším stavu státu a o novém ostrově Utopii: u topos = nikde neexistující, básnické vyprávění o ideální formě státu, všichni tam pracují, mají společný majetek, nejsou

FILOZOFIE

peníze, všichni mají možnost dosáhnout vzdělání, základem jsou rodinné komuny, vnímán jako zakladatel žánru utopie

- Dějiny vlády Richarda III.

Tommaso Campanella

- astrolog, teolog, filosof, dominikán, odešel z kláštera, byl pronásledován, obviněn z kacířství, ze spiknutí proti Habsburkům, byl vězněn, pak osvobozen
- **Sluneční stát**: líčí ideální městský stát, formou dialogu (mořeplavec z Janova, který doprovázel Kolumba do Ameriky si vypráví s rytířem z řádu Johanitů), není majetek, zrušeno soukromé vlastnictví, stát je stádo oveček, které pase pastýř, pastýřem je papež, nadřazenost papeže nad císařem, nadřazenost církevní moci nad mocí světskou

Renesanční filosofie přírody

- Mikuláš Kusánský
 - právník, teolog, zastával vysoké církevní úřady, nesmírně všestranně vzdělaný
 - **O učené nevědomosti**: boha člověk nemůže poznat, jen dojdeme k poučenému nevědomí
 - tvrdil, že Konstantinova donace je falsum, vesmír nemá hranice, vesmír nemá střed (a pokud ano, není to naše země), neexistují na světě dvě stejné věci
 - bůh stvořil svět na základě matematických principů
 - snaží se vnímat nejružnější církevní názory
 - měl vliv na ostatní představitele
- Mikuláš Koperník
 - vyvrátil Ptolemaiovu geocentrickou koncepci, slunce je nehybné a vše se pohybuje kolem něj
 - O oběžích nebeských: pokládá základy heliocentrické koncepci
- Giordano Bruno
 - upálen v Římě v roce 1600 na nám. Květin
 - vlastním jménem Filippo Bruno, byl to dominikánský kněz
 - matematik, filosof, astronom
 - už v 15 letech vstoupil do dominikánského kláštera, později do dominikánského řádu
 - později pochopil, že ho to svazuje, opouští dominikánský řád
 - v 28 letech obviněn z něčeho, žije jako štvaneček
 - rozvíjí učení Mikuláše Koperníka, svět je nekonečný, nikdo ho nestvořil, je obrovské množství sluncí, planet, je nezničitelný
 - panteismus: božský princip je prostoupen celým vesmírem, bůh je všude přítomen
 - monády: základní ontologický pojem, projev boha
 - kritizoval Evropany za zámořské objevy – vykořisťování domorodých kmenů
 - popírá církevní dogmata (neposkvrněné početí panny Marie)
- Galileo Galilei
 - bránil Koperníka => konflikt s církví
 - dalekohledy, Jupiterovy měsíce, měsíc není hladký

– insert něco od hanky – pondělí 27.1.

GIORDANO BRUNO

- Upálen v Římě

FILOZOFIE

- Matematik, filozof, kněz
- V 15 vstoupil do dominikánského kláštera
- Zájem o astronomii, přírodu, řád ho svazuje, odchází ze řádu, v 28 letech obviněn, žije život štvance, navštívil řadu měst, univerzit, jeho kacířské spisy nechce nikdo vydat, na dvoře Rudolfa II.
- 160 článků proti současným filozofům a matematikům
- Jeho žák ho zradil, předán inkvizici, 7 let ve vězení, pak odsouzen k trestu smrti
- Rozvíjí kopernikovo a kusánského učení, svět je nekonečný, existuje odjakživa, nekonečné universum, nikdo ho nestvořil, obrovské množství planet, hvězd – sluncí, je nezničitelný, vždy tady byl, bude, nekonečné množství slunečních soustav
- Panteismus – bůh nekouká na svět ale je všude přítomen
- Monády – základní ontologický pojem, skládají se z nich jsoucna, projev boha, nebo je božská, nejvyšší je bůh
- Popírá dogmata, popírá Neposkvrněné Početí Panny Marie, kritizoval Evropany, že vykořisťují
- Všude se obávali jeho kacířských názorů, ve 30 prchal po Evropě

I Johannes Kepler, Tycho Brahe, na dvoře Rudolfa II., významní fyzici, matematici, astronomové;
Keplerovy zákony – planety obíhají kolem slunce po elipsách,
Galileo Galilei – italský astronom, filozof, fyzik, bránil Kopernika, dostal se do konfliktu s církví, dvakrát postaven před inkvizici, nakonec tvrzení odvolal a dožil v domácím vězení

Novověká filosofie

17. – 18. století

- **racionalismus** – důraz na rozum, racionální argumentaci, logické vyvozování, zákonitosti, vyjadřovat skrze matematiku, geometrii, apod. – Descartes, Spinoza, Leibnitz
- **empirismus** – anglická filozofická tradice – jediným zdrojem poznání je smyslová zkušenost, odmítají matematické spekulace, racionální dedukci, neodmítají rozum, - Bacon, Hobbes, Locke, Berkeley, Hume – ovlivnili fr. osvícenství
- **osvícenství** – dívali se do Anglie, inspirace, záviděli jim – Voltaire apod., nesmírná inspirace parlamentarismem, anglickou filozofií – Montesquieu, Voltaire, Rousseau – TAKOVÝ VEJLUPEK
- Kant, Hegel

FRANCIS BACON

Baron z Verulamu, 1561 – 1626

Život:

- Empirismus, zakladatel
- Doba: Dožívá Alžběta I., nastupují Stuartovci, Anglie začíná prosperovat, vyklepli španěle na moři, pronikají do zámoří, rozvoj obchodu
- Rodina nová podnikající šlechta
- Nejen filozof, vědec, politik, není ateista, historik
- Studoval Cambridge, pobýval v Paříži, postupně se dopracoval k nejvyšším titulům v Anglii
- Baron z Verlaine
- Strmá kariéra, před smrtí strmě skončila, obviněn, usvědčen z úplatkářství, sám už v politice nezůstal, vrátil se na venkov, když dělal pokusy se zmrazeným masem, zemřel na zápal plic

FILOZOFIE

- Základem poznání je smyslová zkušenost, metoda by měla být indukce, několik jednotlivostí, z toho vyvodíme něco obecného.
 - **Velké obnovení věd** – musíme je obnovit na základě empirie, indukce,
 - **O důstojnosti a pokroku věd** -kriticky hodnotí stav tehdejší vědy
 - **Novum organum** – rozebírá postupy, chyby ve vědecké metodě
 - **Nová Atlantida** – nová utopie, ostrovní stát, řízen vědci, soběstačný, vyrazet do světa, zjišťovat, co je nového
 - **Novum organum** – máme limity, děláme chyby v poznání, klamné představy, chyby v myšlení, 4 idoly = omyly
- Idola tribus* – lidské, svádí k nim lidská povaha, jak víme, že my, lidé, vnímáme věci pravdivě
- Idola specus* – jeskyně - jsme limitováni tím, co víme, jak jsme vychováni, každý se dívá ze své jeskyně
- Idola fori* – tržiště – když nebudeme volit správná slova, nedorozumíme se, jedno slovo může mít různé významy, budeme se hádat jako na tržišti
- Idola theatri* – často z generace na generaci přechází konstrukce, generace filozofů, tradiční filozofické systémy, co když jsou to vymyšlené věci stejně jako jsou vymyšlené divadelní hry
- Je možné poznat svět, poznání světa a přírody je nesmírně důležité, pokud ji poznáme a pochopíme zákony, které tam fungují, můžeme ji ovládat, donutit ji, aby nám sloužila – realno – rozvoj společnosti je poznání + věda; ideální společnost by měla být vědci řízena
 - Klade důraz na vědu, vědění – scientia est potentia – vědění je moc
 - Kritizuje scholastiku, ale nevěděli, nemohli jinak
 - Očistit mysl od omylů, užívat správné metody

– konec od hanky –

Francis Bacon

- naše poznání limituje vzdělání, výchova
- jako bychom se dívali z jeskyně
- idola tribus, specus, fori, theatri (divadla, přecházejí z generace na generaci)
- scientia est potentia: vědění je mocné, je potřeba vědy, abychom poznali zákony přírody

Thomas Hobbes

- sekretář Francise Bacona
- žil během občanské války, royalista, stoupenec absolutní monarchie
- učitel Karla II.
- jedním z představitelů smluvní teorie na vznik státu
- než stát vznikl, čísel z lidí egoistická povaha – homo homini lupus
- vzniknuvší stát je silný, morální, etické vlastnosti člověka
- monista, materialista – svět je tvořen jednou věcí, to je hmota, ta se sama od sebe hýbe – mechanický materialismus
- determinismus – vše má svou příčinu
- empirik – poznání začíná počítky skrze smysly, ale rozum je taky důležitý
- důraz na komunikaci – jazyk
- pravda/nepravda bez člověka neexistuje, je to jen lidská záležitost
- mravné je to, co je rozumné a rozumné je to, co prospívá státu
- stát je nad církví
- **Leviathan**

FILOZOFIE

René Descartes

- vlastním jménem Renatus Cartesius
- žije za třicetileté války, studoval na jezuitské univerzitě
- měl zálibu v matematice, taky studoval práva
- ve válce bojoval na obou stranách, aby poznal svět
- jeho díla studovala i královna Kristýna, pozvala ho do Švédska, kde údajně vlivem zimy umírá
- dílo Svět záměrně zničil, bál se inkvizice
- **Rozprava o metodě** – rozumové poznání. jak vést rozum, jak hledat pravdu, vydal anonymně
- Meditace o první filosofii
- **Principy filosofie** – jeho názory
- snažil se filosofii vyvést z temnot tak, aby pravda byla evidentní, najít nějaký výchozí princip
- o všem je nutné pochybovat, to stojí na začátku poznání, ale nemůžeme pochybovat o tom, že já jsem ten, co pochybuje
- Myslím, tedy jsem – *cogito ergo sum*
- na rozdíl od empiriků to není indukce, ale dedukce
- my nepoznáváme věci, ale ideje o těch věcech, ty mohou být
 - správné, vrozené, vepsal je do nás bůh
 - špatné, získané, pocházejí díky smyslům, ale mohou být mylné
- dualista – svět tvoří dvě na sobě nezávislé substance, ty jsou
 - duchovní – její vlastností je myšlení
 - hmotná – její vlastností je rozlehlost, rozprostřenost, platí pro ni axiomy geometrie
- zvířata nemyslí, jsou to jen “tělesa”
- lidé jsou mechanické spojení duše a těla, tím pojítkem je epifýza (šíšinka)
- všechno se dá vysvětlit mechanicky, matematicky

Jan Amos Komenský

- pohřben v Naardenu
- poslední biskup Jednoty bratrské
- jeden z průkopníků moderních pedagogických metod, pozdě-renesanční filosof
- sám se setkal s Descartem
- měli na něj vliv Descartes, Kusánský, Erasmus Rotterdamský
- po vydání obnoveného zřízení zemského odmítá konvertovat ke katolicismu, odchází – exulant, pobýval v Anglii, Švédsku, Nizozemí, kde umírá
- **Všeobecná rozprava o nápravě věcí lidských**: adresuje ho evropské elitě, vyzývá je, aby sjednali nápravu, lidé vzdělaní nebudou chtít válčit atd., ale zároveň úplná náprava lidskými prostředky není možná, musí zasáhnout bůh, nápravu společnosti završí bůh, nastolí nějaký věčný svět, který bude božský dokonalý
- **Labyrint světa a ráj srdce**, poutník všude vidí bídu v okrouhlém městě, jediné řešení je otevřít srdce kristu
- **Didactica magna**: základy moderního školství, rozdělení na mateřskou (do 6 let), základní (6-12), gymnasiální (12-18), universita (18+)
- **Brána jazyků otevřená**: je důležité studovat cizí jazyky, malé děti se dají učit formou různých prupovědek, pomocí nichž si děti oslovují jak slovní zásobu, tak gramatiku; neustále se vzdělávat, cestovat, studovat jazyky
- **Kšaft umírající matky Jednoty bratrské**: Kšaft = odkaz, závěť, matka symbolizuje zanikající jednotu bratrskou, v závěti odkazuje hlavní myšlenky dalším generacím
- jeho dílo má charakter encyklopedie

FILOZOFIE

- *pansofie* = jeho vševěda, veškeré tehdejší vědění, ideálem člověka je pansofické vědění
- vzdělání nikdy nekončí, je potřeba pořád se vzdělávat

Okasionalismus

- jak na sebe ty dvě Descartovy substance mohou působit
- k vzájemnému působení dochází ve výjimečných příležitostech (occasio – příležitost) skrze boha
- (nositelem této myšlenky je třeba Nicolas de Malebranche)

Cornelius Jansen

- dal jméno hnutí jansenismus: teolog, filosof, vyučoval – profesor, biskup
- reakce na přílišný racionalismus, říkají, že přílišný rac. ožebračuje víru, zvedají hlubokou víru
- jansenismus je tedy náboženské hnutí ve Francii
- rozum nemá s vírou co dělat
- jansenismus kritizuje tehdejší katolickou církev, dostávají se taky do sporu s jezuity, kteří je obviňovali z kacířství

Blaise Pascal

- matematik, fyzik, filosof a teolog
- pocházel ze zámožné a vzdělané rodiny, jeho otec pracoval jako správce královských daní
- neměl silné zdraví, krátce úplně ochrnul
- otec mu poskytnul vynikající humanitní vzdělání
- klášter Port-Royal, kam odchází po svém úrazu, je centrem jansenismu, důraz na rozum
- začíná obhajovat jansenismus, náboženství pro praktický život, matematické myšlení nemůže odpovědět na všechny naše otázky
- **Listy venkovanovi**: kritizuje katolickou církev, klášter Port-Royal
- **Myšlenky**: soubor jeho názorů, poznatků, obhajoba náboženství, proti ateismu, praktická stránka pro život člověka
- “srdce má své důvody, o kterých rozum neví”
- chytřej mužskej

Baruch Spinoza (1632-1677)

- představitel nizozemského racionalismu
- žid, jeho rodiče původně žili v Portugalsku, to bylo ale do roku 1640 souč. Španělska, ti se vůči židům chovali nevybíravě, proto se odstěhovali do Amsterdamu, kde se Baruch narodil
- také pod jménem Benediktus de Spinoza
- dostal skvělé vzdělání, měl nastoupit na dráhu rabína
- dostal se do rozkolu s židovskou obcí a byl exkomunikován, byl vydán zákaz židům, aby se s ním stýkali
- živil se jako brusič čoček
- umírá brzy ve 44 letech na tuberkulosu
- hodně cestoval, korespondoval se spoustou významných osobností
- odmítal pozvánky na evropské univerzity
- jeden z prvních kritiků bible, odmítá pojetí krista jako božího syna – má to být člověk,
- bůh není člověk
- monista: jeho substance je nikým nestvořená, věčná, nekonečná, bůh je ve všem obsažen, vlastností této substance je jak pohyb, tak myšlení

FILOZOFIE

- determinista: všechno má svoji příčinu a důsledek, když my lidé mluvíme o náhodě, jen neznáme příčinu
- etika, morálka – jak ji hodnotit? co je mravné?
- my, jako lidé, jsme nejen rozumnými bytostmi, ale jsme cloumáni pudy, vášněmi, což je hnací motor nás lidí, rozum to musí ovládat
- stát by měl poskytnout maximální svobodu svým lidem – myšlení, názoru, stát by měl minimálně zasahovat do života ve společnosti
- je stoupencem smluvní teorie vzniku státu
- základem politiky musí být etika
- intenzivním kritikem církve jako instituce
- upřednostňuje demokracii, když bude rozhodovat většina lidí, bude to rozhodnutí racionálnější, než kdyby jich rozhodnulo méně

Gottfried Wilhelm Leibniz

- taky racionalista
- právník, matematik, filosof
- jeden ze zakladatelů pruské akademie věd
- poslední polyhistor
- psal v latině nebo francouzštině
- Monadologie
- pluralista
- monády mají duchovní charakter – objektivní idealista
- Monády:
 - něco jako atomy – to, že ten náš svět je pestrý se dá vysvětlit nekonečným množstvím monád, které se spojují (monos – jednotka), převzal ho od Giordana Bruna
 - monáda – základní jednoduchá substance, byly stvořeny bohem, jsou duchovní, ideální, nehmotné, pouze nositelkami hmoty
 - skutečnost jsoucna vnímáme kontinuálně
 - z monád vycházejí síly
 - svět je plný duší, monády jsou odstupňované, nejvyšší monáda je bůh, který má nekonečné vědomí
 - každá monáda je jiná – to vysvětluje individualismus, neexistují dvě stejná jsoucna
- bůh nastavil – předsjednaná harmonie – bůh je hodinář, který nařídil všechny monády tak, aby jim ukázal dráhu podle jednotného plánu
- monády jsou duchovní, ideální, nehmotné, existují mimo naše vědomí
- nepůsobí na sebe, nepodléhají zákonům mechaniky, nemají okna, aby na sebe nekoukaly
- proč existuje zlo – otázka zla: **Theodicea**
 - existují tři druhy zla
 - metafyzické zlo: pramení z nedokonalosti člověka a z rozdílu mezi člověkem a bohem
 - fyzické zlo: spočívá v utrpení člověka
 - morální zlo: zlo, když člověk hřeší

Anglický empirismus

John Locke

- zakladatel nedotknutelnosti přirozených práv (na svobodu, na život, ...)

FILOZOFIE

- žil v době anglické občanské války, patřil do rodiny puritánů – byli na straně parlamentu proti Stuartovcům, kteří se snažili vládnout absolutisticky, dostal se do vysokých politických kruhů
- prchá do Nizozemí, za slavné revoluce se jako doprovod manželky Viléma III. se vrací do Anglie
- všichni se narodíme stejně, naše mysl je *tabula rasa* = čistý papír, teprve skrze zkušenosti se naše vědomí popisuje, nic tam není, dokud to nepřešlo přes naše smysly
- už není racionalista, ale empirik
- ideje vznikají na základě vnější zkušenosti, ale také vnitřním pozorováním – duševní život, bolesti atd.
- kvality jsou primární (je to černé, je to velké, hýbe se to) – objektivní a sekundární (jak to voní, jestli se mi to líbí atd.) – subjektivní
- představitelem společenské smlouvy na vznik státu – vzniká na úrovni lidské společnosti
- zdůrazňuje přirozené svobody, které člověk nemůže ztratit, když stát vznikne
- stát nemá být tak silný – má maximálně napravovat křivdy ve společnosti, ale ne jednotlivce
- panovník má také dodržovat zákony
- požaduje dělbu státní moci – zákonodárny sbor, který bude vytvářet zákony, které budou platné pro všechny – i pro panovníka, tj. požaduje dělbu na zákonodárnou a výkonnou
- pokud panovník nedodržuje zákony, může ho veřejnost sesadit
- inspiroval francouzské osvícence
- ideje vznikají až po našem vědomí, přes naše smysly → subjektivní idealismus

George Berkeley

- většinu života prožil v Irsku, studoval v Dublinu
- filosof, především teolog, což se odráží i ve filosofii
- obhajuje náboženství
- subjektivní idealismus
- být znamená být vnímán – aby něco mohlo existovat, musí to být vnímáno nějakým subjektem
- hmota jako objektivní realita ani neexistuje, protože existuje jen to, co je subjektem vnímání
- solipsismus = (solus ipse – jen já sám) nic kromě mého vědomí neexistuje; věci mohou existovat jen tehdy, pokud jsou vnímány nějakým subjektem
- existují dvě skupiny jsoucna:
 - ideje, ty jsou ve všech myslích stejné
 - my, naše mysl, naše vědomí, které tyto ideje vnímá

David Hume

- filosof, ekonom
- Skot
- získal hmotné zabezpečení spiskem Dějiny Anglie
- pracoval jako velvyslanec v Paříži, kde se kontaktoval s ostatními filosofy
- navazuje na Locka – poznání na základě smyslové zkušenosti
 - *imprese* = to, co na nás teď působí
 - už zprostředkované ideje, jen vzpomínky na ty vjemy, ideje
- poznáváme různé řady těchto představ, které ztotožňuje s věcmi
- vše ostatní je pro něj nepodstatné – nemusí nás zajímat, jestli je něco hmotné nebo duchovní, protože je to irelevantní
- gnoseologický skepticismus

FILOZOFIE

- příčina a následek je jenom náš zvyk (zapálíme oheň – teplo), ale kde bereme jistotu, že to tak bude vždycky? co když zítra už slunce nevyjde? nahraďme to pravděpodobností: Pravděpodobně zítra slunce zase vyjde.
- vystupuje proti náboženství, typický ateista, nepřijímá křesťanská dogmata, nevěří v zázraky, protože je to absolutní porušení přírodních zákonů
- katolická církev na to ostře reaguje – jeho díla na indexu zakázaných knih
- etiku, morálku nespojuje s rozumem, ale jen s našimi city a emocemi, je založeno na citu k ostatním lidem – dnes tomu říkáme empatie

– tady končí střeční test –

Osvícenství

- v druhé polovině 17. století
- vzniká v Nizozemí, Anglii a pak ve Francii, kde se pak rozvinula do své největší krásy
- ve Francii radikálnější, to je dáno i tím, že je tam absolutistická monarchie
- osvěcenské myšlenky měly vliv na velkou francouzskou revoluci
- rovnost před zákonem, dělba státní moci atd.
- 18. století je století pokroku, rozumu
- víra v rozum, v to, že se společnost může změnit, strůjcem dějin nebude bůh, ale člověk
- zdůrazňují vědění
- je proti středověkým přežitkům, pověrám, předsudkům, nevědomosti
- občanské svobody, rovnost před zákonem, lidská práva, přirozená práva, která nám nikdo nemůže sebrat
- mnozí odmítají náboženství, sílí vliv ateismu, požadavky na odluku církve od státu
- církev kritizována taky proto, že někoho neustále pronásledovala
- svoboda: svoboda jednání
- důraz na vzdělání, kritické myšlení, skepse, etika, morálka
- kritika absolutismu, jak žije šlechta
- volnomyšlenkářství, tolerance
- francouzské osvícence ovlivnila anglická rodící se parlamentní monarchie
- s rozvojem věd souvisí **Encyklopedie**: pokus shrnout veškeré vědění tehdejší doby

Charles-Louis de Montesquieu

- taky člen francouzské akademie, měla dohlížet nad čistotou francouzského jazyka, kterou založil kardinál Richelieu
- zámožný šlechtic, i jeho manželka z bohaté protestantské rodiny
- kritikem poměrů ve Francii
- **Perské listy**: fiktivní pisatelé dopisů, jsou jimi dva Peršané, kteří putují po Francii, zjišťují tamní náladu a docházejí k závěru, že mezi nemoderní despotickou Persií a mezi Francií není valného rozdílu, kritizuje francouzský absolutismus
- **O duchu zákonů**: otázky státu, zákonů, zda jsou / nejsou determinovány, dochází k závěru, že zákony nejsou všudeuplatnitelné, zabývá se různými formami státu
- inspirován dělbou státní moci v Anglii na výkonnou a zákonodárnou a říká, že je potřeba vytvořit ještě moc soudní – je tvůrcem klasického dělení státní moci na tři složky
- “Člověk musí mnoho studovat, aby málo věděl.”

Voltaire (François Marie Arouet)

- ironický posměváček

FILOZOFIE

- zvolil si nové jméno, protože dělal nejrůznější politické lumpárny, aby nepoškodil svého otce, který byl bohatým notářem
- filosof, autor dramátů, básník
- eklektik
- “jen” výřečný mluvčí osvícenství, kdejaký panovník ho chtěl na svém dvoře
- napsal necelých sto svazků
- z relativně bohaté rodiny, od 21 působil v Paříži
- dvakrát pobýval v Bastile, jednou protože se vyjadřoval proti regentovi, který vládl předtím, než nastoupil Ludvík XV.??
- napsal tragédii Oidipus
- “mazel do té Bastily”
- pak musel odejít do Anglie, do toho prostředí se zamiloval, byl okouzlen svobodou
- **Filosofické listy o Angličanech**: obdivuje anglický politický systém ve srovnání s francouzským zkorumpovaným absolutismem
- když se vrátil do Francie, někdo toto problematické dílo vytisknul bez jeho souhlasu, zase hrozila Bastila, takže se schoval do bytu jedné ze svých milenek
- nějakou dobu pobýval na dvoře Fridricha II. Velikého
- **Esej o mravech a duchu zákonů**
- dožil na Rakousko-Švýcarské hranici, jeho sídlo se stalo duchovním centrem Evropy
- dějiny nejsou války, ale dějiny lidského ducha
- dějiny určuje panovník, dějiny jsou dobré, pokud vládne dobrý panovník a špatné, pokud vládne špatný panovník
- **Candide**: není pravda, že náš svět je nejlepší ze všech možných
- přispíval do Encyklopedie
- vytvořil si sám svůj Filosofický slovník
- kritikem katolické církve, od počátku světa rozeštvávají společnost, udělejme nějaké normální náboženství
- je nezbytné, aby nějaké náboženství bylo, aby existoval bůh, aby byl prostý lid poslušný
- umírá těsně před Velkou francouzskou revolucí (11 let)
- nebyl ateista, ale byl deista: bůh svět stvořil, ale pak už dál nezasahoval
- koresponduje s tolerancí, humanismem, kritizoval nesnášlivost, absolutismus, mučení ve Francii
- “co je směšné? vše, co se děje někomu jinému.”
- “kolik hloupostí napovídají lidé jen proto, že chtějí říct něco chytrého.”
- “tajemství úspěchu je mlčet o tom, co nevíte”

Francouzští materialisté

- ostře vystupovali proti náboženství, až spekulativní filosofie
- snaží se dokázat, že nemůže existovat žádná duchovní substance
- odmítají jakoukoliv formu náboženství

Julien de la Mettrie

- filosof, lékař
- za své názory vypovězen z Francie, zemřel na dvoře pruského krále Fridricha II.
- Fridrich ho pak označil za dvorního ateistu
- zemřel tak, že se přejedl na hostině, kterou Fridrich pořádal na jeho počest

FILOZOFIE

- zakladatel mechanického materialismu: srovnává člověka se strojem, existuje jediná substance – hmota, ta má v sobě princip pohybu, není potřeba nějaký bůh, hmotný svět se pohybuje sám od sebe
- myšlení člověka je jen funkcí hmotného těla
- bojuje proti náboženství, jakékoliv víře
- víra je horší než všechny neřesti dohromady

Paul Heinrich Dietrich von Holbach

- Němec, ale usadil se ve francouzském prostředí
- zdědil nemalé bohatství, proto si mohl dovolit žít v Paříži
- filosof, ateista, přírodovědec
- **Systém přírody** – bible francouzských materialistů, nakonec muselo být spáleno pod nátlakem katolické církve

Claude Adrien Helvétius

- měl v Paříži svůj salon, chvíli taky na dvoře Fridricha II.
- materialista, ateista
- méně originální
- madame Pompidou: byl jejím chráněncem
- zabýval se státopědou
- na rozdíl od Hobbese říkal, že lidé nejsou jen egoističtí, aby byli užiteční, musí přispívat i druhým, nejen sobě
- odmítal despocii, náboženství
- stát má organizovat výchovu, aby se neprohlubovaly nerovnosti ve společnosti
- materialisté, monisté, tady tidlencti vej lupci

Encyklopedisté

- Encyklopedie, velké množství svazků
- vycházel během třiceti let
- Racionální slovník věd, umění a řemesel
- věk náboženství a filosofie ustoupil století vědy
- Denis Diderot, Jean le Rond d'Alembert: přispívali k vydání Encyklopedie

Denis Diderot

- spisovatel, hlavní redaktor Encyklopedie
- autorem tisícovky hesel do Encyklopedie
- nesmírně všestranný, bývá srovnáván s Voltairem
- napomohl tomu, aby se estetika stala vědou
- taky se zabýval přírodními vědami – fyzikou, matematikou
- Rousseau byl jeho přítel
- postupně došel až k ateismu, za to mohla smrt jeho sestry, která byla jeptiška a zemřela z přepracování v klášteře – předloha jeho novely Jeptiška
- byl věřící, přesouvá se k materialismu postupně před teismus, deismus se přesouvá ateismu
- kněží by měli být zaměstnanci státu, církve by měla být podřízená státu
- vztah s Kateřinou II. carevnou, neměl na věno své dcery, takže Kateřina od něj odkoupila jeho knihy, ale aby se od nich nemusel odloučit, musel jít za ní a dělal jí knihovníka
- Pojednání o kráse: přispělo k tomu, aby estetika byla uznána jako věda

FILOZOFIE

- **Jakub fatalista:** kritika poměrů ve Francii tehdejší doby, poukazuje na nedostatky doby
- Rozhovor d'Alemberta s Diderotem
- Rameanův synovec
- příroda, svět existuje odjakživa, příroda je věčná, vše se neustále mění, vyvíjí, vzniká, zaniká
- je empirik
- jeho ideálem je konstituční monarchie
- člověk chce pomáhat ostatním, nedokáže žít bez ostatních

Jean le Rond d'Alembert

- taky redigoval Encyklopedii, přispíval technickými hesly
- matematik, fyzik, filozof, spisovatel, redaktor
- důležitá jsou fakta, žádná spekulace
- nemanželským synem šlechtičny, která ho odložila na schody kostela Jean le Rond, vzala si ho nějaká prostá žena, která ho vychovala
- ateista → pohřben v neoznačeném hrobě

Anne Robert Jacques Turgot

- ekonom, politik, jeden z ministrů financí Ludvíka XVI. (za něj vypukla VFR)
- stoupencem fyziokratismu = ekonomický liberalismus
- do Encyklopedie přispíval ekonomickými hesly

Marie Jean Antoine Nicolas de Condorcet

- politik, stoupenec fyziokratismu, ekonom, matematik, člen Akademie věd
- zasáhla ho VFR, patřil ke skupince girondistů (bohatí republikáni), nejprve za ně byl poslancem, když ovládli parlament, byl předsedou parlamentu
- když se dostali k moci jakobíni, zatkl ho a za nejasných okolností umírá
- především přispíval technickými hesly
- díky technice jednou nastane lepší společnost
- lidé mají nekonečné schopnosti se zdokonalovat
- je autorem teorie většinového rozhodování (porota) – čím více porotců, tím pravděpodobněji porota rozhodne správně
- zastupitelská demokracie – taky jeho výmysl
- vypracování republikánské ústavy, chtěl zrovnoprávnění žen, zákaz otroctví
- šikovný člobrda
- šlesingerové nesedí materialisté, to jsou takoví fanatičtí šílenci

Jean Jacques Rousseau

- není to úplně encyklopedista
- lopotný život, pořád měl nějaký problém, rozervaný
- preromantický spisovatel, filosof, pedagog
- **Vyznání:** otevřeně komentuje svůj život, cítíme ten jeho vnitřní svět, že není úplně šťastný
- narozen v Ženevě, ale pár dní nato mu zemřela maminka
- učil se na notáře, utekl, pak se učil na rytce
- když se jeho otec znovu oženil, opouští Ženevu, tehdy se ho ujala starší dáma, která ho začala finančně podporovat a vedla ho ve vzdělání, studiu hudby atd., časem se z ní stala jeho milenka
- pak do Francie, pak zpět do Ženevy, v Anglii, umírá v paříži
- docela vzdělaný, oženil se se švadlenkou, se kterou měl pět dětí, které odložil do sirotčince

FILOZOFIE

- vyjadřoval se k tématům, která vypsala akademie v Dijonu:
 - filosofický text na otázku, zda pokrok věd a umění přispěl ke zlepšení mravů, on na to odpovídá úvahou **Rozprava o vědách a umění**, odpovídá záporně, rozvoj společnosti způsobuje úpadek lidskosti
 - jak vznikla nerovnost mezi lidmi a je zdůvodněna přirozeným právem?, odpověď **Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi**, neguje to, co říkal Hobbes, říkal, že před vznikem státu byl ideální stav, všichni se měli rádi, nekomplikované vztahy, lidé byli přirození, dobří, citliví, jenže problém nastává se vznikem soukromého vlastnictví, lidé se stávají špatnými a navíc po určité době lidé došli k závěru, že založí stát a sepsali zákony, které kodifikovaly tu nerovnost
- **O společenské smlouvě**: stát vznikl dobrovolně na základě společenské smlouvy, ale v rámci toho státu musí být všichni suverénní ohledně tvorby zákonů, všichni se musíme podílet na tvorbě zákonů, pokud budu mít pocit, že je to i mé dílo, budu je spíš přijímat, nerovnost v majetku se dá nahradit rovností před zákonem – i panovník
- člověk je dobrý v přírodním, přirozeném stavu
- pedagogické dílo **Emil aneb O výchově**: rady, jak by měla probíhat výchově, neměli bychom dítě do ničeho nutit, dítě by si mělo vybrat, co se chce učit, výchova dítěte má být nejprve na venkově, potom jdou do města
- žena je určena k tomu, aby měla děti, aby zkrášlovala domácnost, aby byla krásná, zdravá, podřízená muži
- součástí Emila je vyznání víry vysavojského vikáře
- “cit mi praví, že bůh jest, více není nutné, ani není možné”
- **Nová Heloisa**: inspirována Pierrem Abélardem
- “muži budou vždy tím, co z nich udělají ženy”

Osvícenství v Německu

- píše francouzsky, němčina nebyla ze začátku jazykem filosofů
- nemá takový vliv, jako měl stát, nebylo tak radikální jako francouzské
- za posledního osvícence považujeme Immanuela Kanta – ten už v němčině píše
- Christian Wolf: autor německé filosofické terminologie

Friedrich II. Veliký

- starý fritz, já nevím
- sebral marii terezii slezsko
- zámček v sánsussy
- načmáral toho spoustu – nějakých třicet svazků
- psal taky ve francouzštině
- osvícenec, vladař má být prospěšný státu, nábožensky tolerantní
- na jeho dvoře bylo mnoho lidí Voltaire, Daladier, ?
- “kdyby mí vojáci začali přemýšlet, nezůstal by u vojska ani jediný”
- “uzavřel jsem se svými poddanými výhodnou smlouvu – oni mohou říkat, co chtějí a já můžu dělat, co chci”

FILOZOFIE

Gotthold Ephraim Lessing

- Příběh: 3 prsteny, jeden originál, dvě zdařilé kopie, alegorie k náboženstvím – neumíme poznat, které je pravé; proti zlu ve jménu křesťanství a fanatismu, náboženská tolerance, proti křížovým výpravám

IMMANUEL KANT

1724 – 1804

- Pruský filozof
- Celý život v Královci
- Celý život panie
- Dožil vysokého věku, jako dítě nevyvinutý, později přísná životospráva
- Podobný jako jansenismus byl pietismus – Kantova matka pietistka, ovlivnila Kantovu zbožnost, osobní zodpovědnost za to, zda bude člověk spasen či zatracen
- Jeho otec vyráběl sedla, sedlář
- 7 let gymnázium, brzy univerzita
- Rozsah – filozofie, přírodní vědy, přivýdělek domácí učitel, působil na univerzitě, logika a matematika, přednášel kde co, filozofie, antropologie, matematika, zeměpis, právo, morálka
- Mezi studenty oblíbený učitel, zábavný, vtipný
- Zdravý životní styl
- Každý den stejný, vstával, chodil spát, přesně dle hodin, lidi si dle něj nařizovali hodinky
- Kantova sláva již během života, když zemřel, velkolepý pohřeb
- Dělíme dílo na:

I. Předkritické období

- Přírodní věda, přírodovědecké spisy, sopky, oheň, zemětřesení,
- Společně s Pierrem la placem vytvořil kant-laplaceovu teorii na vznik vesmíru

II. Kritické období

- Je ovlivněn racionalismem
- Obrat v myšlení
- Z dogmatického spánku myšlení ho probudila filozofie davida huma; Kantovský – Koperníkovský obrat v jeho myšlení

FILOZOFIE

- Doposud jsme používali rozum, abychom jim poznávali a kritizovali svět, objekty na nás působily – poznávání bylo skrze objekt, který působí na člověka, na subjekt
- Co když je to úplně jinak? Od aktivního člověka, který získává vědomosti (od člověka k objektu, ne naopak) poznání vychází z člověka; zabývá se rozumem
- Podmětem je člověk, ne okolní svět
- *Kritika čistého rozumu* – chtěl prozkoumat strukturu rozumu, našeho poznávání, měla by se zabývat 4 otázkami:
 - o Co mohu vědět – gnoseologie
 - o Co mám dělat – etika
 - o V co mohu doufat – náboženství
 - o Co je člověk – filozofická antropologie
- Teoretická, etická a estetická část učení
- *Kritika čistého rozumu* – jak je náš rozum nastaven, gnoseologie

hledá něco v rozumu před smyslovou zkušeností, apriori, dochází k závěru, že jsou 2 vrstvy poznání – Vernunft – vrozené principy poznání, jako např. čas a prostor, aniž bychom o tom přemýšleli, vše řadíme prostorově a chronologicky, patří tam i myšlenkové postupy a operace, syntetizovat, spojovat vjemy, nahodilost, příčina; před smyslovou zkušeností

Druhá vrstva poznání – poznání a posteriori – vytvářeno našimi smysly, Verstand ; to ale nemáme všichni stejné, nejsme schopni smysly poznat věc opravdu, jaká je, poznáváme jen modely, to, co jsme si vytvořili v mysli, s tím pracujeme dále;

chtěl vymezit hranici mezi tím co jsme a nejsme schopni poznat; svět poznáváme jen jak se nám jeví, jen fenomény, modely; a svět pro nás x svět o sobě – je pro nás nepoznatelný, nedostatečnost našich smyslů, existuje sám o sobě, absolutní skutečnost, něco jiného než to, co se nám jeví, co poznáváme smysly, existuje sám o sobě

svět pro nás – je možno poznávat; svět o sobě – našim smyslům i rozumu nepřístupný, nepoznatelný

transcendentální idealismus – idea Boha, nesmrtelné duše, které přesahují náš rozum, ten je nemůže potvrdit, ani vyvrátit – prostor pro víru, můžeme v ně věřit; idea boha, nesmrtelné duše, jen věříme, že bůh existuje

- *Kritika praktického rozumu* – kritické období – zabývá se etikou

Zabývá se etikou; máme nějakou vůli, mravnost v nás nás nutí nejednat sobecky, jednat proti svému zájmu, jen to, že víme, co bychom měli dělat, abychom neškodli ostatním; i ten nejhorší vydedělec ví, jak se má chovat,

Tělesná schránka je poznatelná; pak je lidská duše, ta už je nepoznatelná, plná světa o sobě; hlas svědomí, který koriguje naše chování – morálka ; existuje heteronormní morálka = to, co nás omezuje zvenčí – právo, zákony, desatero; x autonomní = dělí na maximy a imperativy – maximum = zásady, každý má jiné zásady, maxima platí pro jednotlivce; x imperativy – hypotetické – chceš li x, udělej y x kategorické nepodmíněný, je jen jeden, platí pro každého člověka, žádný člověk by s ním

FILOZOFIE

neměl být v rozporu; konej vždy tak, aby se tvé chování stalo obecným zákonem. Jednej tak, aby lidství v tobě i v jiném člověku ti bylo účelem a nikdy ne prostředkem.

Lidé jsou nicky na světě, jsme tu a hned zase odejdeme; ale mravy nás povznášejí nad všechny ostatní, konat věci nekonečné, velké, obrovské, díky mravnosti v nás

- **Kritika soudnosti** – estetika

III. Pokritické období

- **Metafyzika mravů** – pokritické období – zabývá se právem, státem, zákony, dělba státní moci, změny ne revolucí, ale reformou
- Osvícenec: člověk je vybaven rozumem a určen ke svobodě.
- Vrchol německého osvícenství je Kant

Já se omlouvám, nemůžu jim říkat jinak, než jako PACHOLCI

Německý idealismus

- německý romantismus, ovlivnění Kantem
- 18. století až počátek 19. století
- romantismus je emotivní, citový, prostor pro fantazii, otázky mravní svobody, svobody jedince

Johann Gottfried Herder

- z chudého prostředí, žil v době, kdy v Německu probíhalo německé obrození, začal se vymezovat pojem národ
- měl vliv i na naše obrozence
- národ má svůj účel, svou roli
- vláda Germánů postupně končí a přijde zase doba Slovanů
- Ideje k filosofii dějin lidstva
- Dopisy na podporu lidskosti
- žák Kanta

Johann Gottlieb Fichte

- už v začátku idealismu
- velmi komplikovaný, někdy mu říkají německý robespierre
- žák Kanta
- musel si přivydělávat, aby mohl studovat
- na jedno přednášky prý chodil i Metternich
- měl mít lví podíl na založení berlínské univerzity
- doba napoleonských válek, umírá na tyfus, kterým ho nakazila jeho manželka
- Řeči k německému národu: vyzývá Němce, kteří byli poraženi Napoleonem k mravní obrodě
- zpočátku sympatizoval s VFR, ale jakmile se tam objevil Napoleon, začal ho nesnášet, vnímal ho jako zlo a vymezoval s proti němu
- Základ veškerého vědosloví: tak označoval svoji filosofii

FILOZOFIE

- počátek jeho filozofie je aktivní já, což je myslící subjekt, Já s velkým J, absolutní Ego, tedy tento myslící subjekt vzniká v jeho mysli, Já plodí ne-Já, to je vnější svět, příroda, mimo ten subjekt, Já vytvářím ne-Já, zpočátku je to cosi divného v mé hlavě, ale až začne Já poznávat přírodu, může se na základě toho identifikovat, Já jsem Já, když zjistím, že nejsem ne-Já
- poznávání přírody je prostředkem k poznání sebe sama
- subjektivní idealismus
- zahrnuje svět o sobě, je jen svět pro nás
- neexistuje návod, jak se chovat, ale měl bych jednat v souladu s podstatou sebe sama, s podstatou svého já
- měl bych usilovat o dokonalost, morálka je naprosto dobrovolná činnost
- stát má organizovat práci, rozdělovat zisk, má všechno regulovat, export, import, má mít výraznou roli v kultuře, vzdělávání
- bůh je podle něj mravní řád, jeho náboženství je radostné konání dobra

Friedrich Wilhelm Joseph Schelling

- studoval teologii i přírodní vědy, vliv na něj měl Kant i Fichte
- idea polarity: ve všech jevech na světě jsou patrné dva póly (jeden směřuje k hmotě – objektivní, reálné, druhý pól – duch, něco subjektivního, ideálního), ve světě není nikdy jen jeden nebo ten druhý pól samostatně, ale v každém jevu jsou přítomny oba dva zároveň
- je takovým spojovníkem mezi Fichtem a Heglem
- není příroda výtvozem ducha, ale naopak duch je výtvozem přírody, jakýmsi sebeuvědomováním přírody

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

- pruský státní filosof
- největší persona v německém prostředí
- studoval filosofii, teologii, obdivovatel Napoleona, se kterým se taky setkal
- sympatizoval s VFR
- teprve po zdědění nějakých peněz se mohl naplno věnovat filosofii
- působil na nejruznějších německých univerzitách
- působil v Jeně (kde se setkal s Napoleonem), Heidelbergu atd.
- absolutní duch: základem našeho světa je absolutní duch, který se neustále vyvíjí, sebezvíjí
- úkolem filosofa je sledovat rozvoj absolutního ducha
- nic není nahodilé, vše je determinováno
- vývoj ducha je ve spirále
- vývoj se děje na základě působení protikladů (Hérakleitos)
- tři vývojové stupně absolutního ducha
 - teze: bytí o sobě, pojmy
 - antiteze: dochází k negaci teze
 - syntéza: k původní negaci se vracíme na vyšší úrovni, když dojde k negaci negace